

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

32E JAARGANG

WOENSDAG 8 JANUARI 1947

No. 1548

COMMISSIE VAN REDACTIE:

H. W. Lambers; N. J. Polak; J. Tinbergen;
H. M. H. A. van der Valk; F. de Vries;
J. H. Lubbers (Redacteur-Secretaris).

Assistent-Redacteur: A. de Wit.

Administratie: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).
Telefoon: Redactie 38040, Administratie 38340. Giro 8408.

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten
aan de Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 141,
Schiedam (Tel. 69300, toestel 6).

BERICHT.

Technische omstandigheden maken het mogelijk, terug te keeren tot het in „E.-S.B.” vanouds gebruikelijke lettertype. Gezien de noodzakelijke soberheid is het echter onvermijdelijk, dat nog enkele malen twee lettertypen naast elkaar zullen voorkomen.

INHOUD:

	Blz.
Rotterdam heeft weer een schouwburg door Prof. Dr. N. J. Polak.....	23
De beteekenis van landaanwinning voor ons nationaal herstel door Ir. V. J. P. de Blocq van Kuffeler ..	24
Universele bonnen door Ir. M. H. Ekker.....	27
De prijspolitiek ten aanzien van de tuinbouwproducten na de bevrijding door J. H. van Stuyvenberg ..	29
Verrekening van oude valutazaken in Nederlandsch-Indië door Tj. A. Meurs.....	31
Boekbespreking:	
Dr. W. Sleumer Tzn., opleiding tot het zakenleven, bespr. door S. Gerkema.....	33
Aanteekeningen:	
De sfeer der onderneming door Mr. Ir. A. W. Quint	34
De Gemeentebegroting van Rotterdam voor 1947	35
Geld- en kapitaalmarkt	36
Statistieken:	
Bankstaten	37
Overzicht der laatste vier verkorte balansen van De Nederlandsche Bank	38
Eenige indexcijfers van de industriële productie in Nederland	38
In- en uitvoer van Nederland	38
Indexcijfers van loonen, volgens regelingen in Nederland ..	38
Werkloosheid in Nederland	39
Inleggingen en terugbetalingen bij de spaarbanken in Nederland	39
Stand van 's Rijks Kas	39

DEZER DAGEN

is de periode van complimenten weer voorbij. Op een agressieve redevoeving van Soedinman bleef het compliment van den dag Dr. van Moök in den keel steken; hij sprak krachtige woorden terug. Op zijn beurt attaqueerde Prof. Gerbrandy in den breede den Luitenant Gouverneur-Generaal, waarop de Nederlandsche Regeering onmiddellijk van repliek diende. Zoo bleef het zachtzinnig redeneeren onverwacht voorbehouden aan Soekarno; in denzelfden geest maakte hij zonder plichtplegingen ruimte voor nieuwe stemmen in zijn parlement. Nieuwe stemmen zullen er ook aan deze zijde zijn. De commissie-generaal wordt, naar verluidt, versterkt; van onze nieuwe figuren is de kwaliteit bekend.

Zelfs bij de Franschen wijkt de courtoisie. In Vietnam zetten zij stug door. De Saar werd abrupt in de Fransche economie opgenomen, waarbij naar behoeftevoorziening in dat bezette gebied de fluweelen handschoen wordt toegepast. Ook op politiek bezit van den Saar mag Frankrijk hopen; volgens een korte mededeeling uit de Vereenigde Staten voelt men daar voor de aangevraagde annexaties van Duitsch gebied weinig, tenzij voor die van het Saargebied.

Zonder égards gaat men thans in Palestina te werk. Vele der immigranten meenen kennelijk: „in politics and in trade, bruisers and pirates are of better promise than talkers and clerks”. Dit zijn woorden van den Amerikaanschen profet Emerson in zijn beroemd essay „Manners”.

Jammer, dat hij een Amerikaan was, nu kan hij in eigen land niet worden geëerd. Die conclusie dringt zich op over de opening van het nieuwe Congres. Obstructie belemmerde den aanvang der werkzaamheden, doch President Truman kon althans aan het woord komen. Maar ruw weer zal het voor hem wel blijven, al heeft hij tevoren zoo keurig afstand gedaan van een reeks speciale bevoegdheden, door voor belangrijke sectoren der wetgeving den oorlogstoestand geëindigd te verklaren. Ook verder trachtte de President den weg tot het nieuwe Congres te effenen. Alle restanten van regeeringslichamen met economisch verordenende bevoegdheden zijn samengevoegd in een lichaam met den duidelijken naam „Office of Temporary Controls”. Voor de leiding van dit tijdelijk lichaam hebben reeds verschillende officials kortaf bedankt. Zooals ook de Republikeinsche Senator Vandenberg uit de afvaardiging naar de Vereenigde Naties terugtrok op den Sénat en Baruch, nadat zijn plan tot contrôle op de atoomenergie onder uitsluiting van het veto was aangenomen, meteen zijn ontslag indiende.

Op één punt herleeft de étiquette: tegenover den consument. De prijzen in den kleinhandel, speciaal voor duurzamer goederen, zijn in de Vereenigde Staten midden in het seizoen der Kerstaankopen drastisch verlaagd; en in de Sovjet-Unie is bekend gemaakt, dat de voortbrenging van consumptiegoederen in 1947 krachtig zal worden bevorderd. In Nederland bericht men, dat het plantgoed der tuinders ernstig door den vorst heeft geleden; zoodoende zal de oogst in het voorjaar vertraagd afkomen. Waarom zou men dan de prijzen verlagen?

NAAMLooZE VENNOOTSCHAP
**KONINKLIJKE NEDERLANDSCHE
PAPIERFABRIEK N.V.**

gevestigd te MAASTRICHT.

**UITGIFTE van
f 750.000,— Aandeelen,**

in stukken van f 75.— aan toonder,
ten volle deelende in de winst over het boekjaar 1947, e.v.

Ondergeteekende bericht, dat de inschrijving, uitsluitend voor aandeelhouders, op bovengenoemde uitgifte zal zijn opgesteld op:

Dinsdag 21 Januari 1947

tot des namiddags 4 uur,

bij hare kantoren te AMSTERDAM, ROTTERDAM,
's-GRAVENHAGE en MAASTRICHT,

tot den koers van 100, pCt.

op de voorwaarden van het prospectus dd. 6 dezer, waarvan exemplaren, alsmede inschrijvingsformulieren bij bovenvermelde kantoren verkrijgbaar zijn.

INCASSO-BANK N.V.

AMSTERDAM, 6 Januari 1947.

GEVESTIGD

W. Dekker

Adviesbureau Administratieve Organisatie

Den Haag

Surinamestraat 35 — Telefoon 114253

Announces voor het volgend nummer

dienen uiterlijk Maandag 13 Januari a.s. in het bezit te zijn van de administratie, Lange Haven 141, Schiedam

AANDEELEN

**Rotterdamsch
Beleggingsconsortium n.v.**

De aanvullende belegging

voor

ledere Effectenportefeuille

R. Mees & Zoonen

Anno 1720

Bankiers & Assurantie-Makelaars

Rotterdam

's-Gravenhage, Delft, Schiedam, Vlaardingen
Amsterdam (alleen Assurantie)

**AMSTERDAMSCH
BANK N.V.**

KAPITAAL f 50.000.000 RESERVES f 31.500.000

EERSTE NEDERLANDSCHE

Verzekering Mij. op het Leven en tegen Invaliditeit N.V.

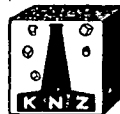
Gevestigd te 's-Gravenhage

ADMINISTRATIEKANTOOR CORDRECHT - BELLEVUESTRAAT 2, TELEFOON 5346

Personeels-Pensioenverzekering

verschafft directe fiscale besparing — afschrijving van toekomstige lasten — blijvende sociale voldoening

Vraagt U eens welgedocumenteerd advies aan ons
BUREAU VOOR COLLECTIEVE CONTRACTEN

N.V. KONINKLIJKE
NEDERLANDSCHE
ZOUTINDUSTRIE

Boekelo · Hengelo

ZOUTZIEDERIJ

Fabriek van:
zoutzuur, (alle kwaliteiten)
vloeibaar chloor
chloorbleekloog
natronloog, caustic soda.

gispen

meubelen en gisolampen

culemborg
amsterdam
rotterdam

**Koninklijke
Nederlandsche
Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants
Schiedam**

Uw toekomst is veilig

met een polis van de

Algem. Friesche Levensverzekering-Mij
of de

Groot-Noordhollandsche

LEEUWARDEN van 1845 . . . AMSTERDAM
Burmaniahuis v. Brienenhuis

ROTTERDAM HEEFT WEER EEN SCHOUWBURG.

Op de avond van de tiende Januari 1947 wordt de Rotterdamse Schouwburg ingewijd. Het is een gebouw van sobere, maar waardige architectuur, grotendeels gebouwd van hulpmaterialen, ten dele zelfs van bestanddelen, welke uit de verwoesting zijn overgebleven. Een vol en veelzijdig programma voor de eerstkomende weken en een vlotte voorverkoop met thans reeds talrijke uitverkochte voorstellingen doen een intensieve exploitatie verwachten.

Is dit simpele feit, dat een nieuwe schouwburg haar deuren opent, een gebeurtenis, die in een economisch tijdschrift vermelding behoort te vinden? Deze vraag zal menigeen reeds hebben gesteld, zodra hij het opschrift van dit artikel zag. Er vinden zo vele inwijdingen plaats in de loop van een bepaald tijdvak en al tracht men aan elke inwijding bijzonder relief te geven door aanwezigheid en spraakzaamheid van hoogwaardigheidsbekleders, de meeste van die plechtige openingen zijn toch slechts schakels in een keten van ontwikkeling, of in deze tijd: van herstel. Het aantal van zulke plechtigheden doet aan de betekenis ervan afbreuk.

Het geval van de Rotterdamse schouwburg echter staat geheel op zichzelf. Het is de eersteling in een mogelijke keten van herstel van culturele instellingen in een stad, welke zwaarder dan enige andere door het oorlogsgeweld is getroffen. Dit realiseert men zich niet, wanneer men de stad met zijn al jaren geleden netjes opgeruimde open vlakten met een vluchtige blik waarneemt. Dit besef men niet, wanneer men enkel het papier met de dorre cijfers van verwoeste percelen, dakloze inwoners en „crepeergevallen” raadpleegt.

De allerernstigste gevolgen van de vernielingen te Rotterdam zijn de ontwrichting van het stadsleven, vooral van het culturele, dat de stadsbevolking bijeen houdt en doet groeien en ontwikkelen, zodanig, dat nieuwe initiatieven op allerlei gebied van de stad uitgaan. Het culturele leven in een stad is niet slechts gelegenheid tot genot voor inwoners en omwonenden, niet slechts prikkel tot verkeer, vertier en vertering, het is tegelijkertijd haard van economische ontwikkeling, basis voor industriële en commerciële bloei.

Deze stelling moge worden bewezen aan de hand van de waarnemingen te Rotterdam, de stad, welke door het bombardement van 14 Mei 1940 zijn kern verloor en bijkans zeven jaren heeft voortgeleefd als conglomeraat van buitenwijken, verbonden door enkele grote, stoffige, schaduwlouze wegen, inderhaast aangelegd door een troostelouze vlakte met een hoogst enkele ruïne en talrijke fundamenten van verwoeste panden. De gehele binnenstad, het hart, waar de stad „leeft”, waar zij haar historie, haar evolutie, haar typische kenmerken vertoont, waar de bevolking haar psychische behoeften bevredigt als tegenwicht tegen het gemis van de geneugten van het buitenleven, die gehele binnenstad is in vlammen opgegaan. Er is, op een hoogst enkel gebouw na, letterlijk niets meer van over dan de fundamenten.

Stel u eens voor, dat Amsterdam geheel afbrandde binnen de halve cirkel Marnixstraat—Weteringschans—Sarphatistraat of dat van Londen Westminster werd weggevaagd, van Parijs alles wat ligt tussen de stations Saint Lazare, Est, Vincennes, Austerlitz, Montparnasse en Invalides. Wat was er dan van die steden over? Woonwijken, zonder eigen karakter, zonder samenhang? Woonpunten, waar het stadsleven zich kan concentreren. Woonwijken uit de smakelouze tijd van de grote stadsuitbreidingen in de tweede helft van de negentiende eeuw, uit het stijlloze eerste decennium van de twintigste eeuw, uit de wel stijlvolle, maar vaak te uniforme en te cosmopolitische jaren tussen de beide wereldoorlogen. Woonwijken, zoals men ze overal ter wereld vindt, met secundaire en tertiaire winkelstraten,

waar artikelen van dagelijkse voorziening te koop zijn, met enkele wijklokale bioscopen, koffiehuisen, maar vrijwel zonder goed geoutilleerde schouwburgen, concertzalen, vergaderaccomodatie, bibliotheken, musea, hotels, café's, restaurants, winkels met verfijnde sortering, kortom zonder datgene, wat het culturelement van de stad uitmaakt. Dat bevindt zich in de binnenstad. Het enige culturele element, dat in belangrijke mate naar de woonwijken is gedecentraliseerd, vormen de kerken, onder welke niettemin de oude, historische kerkgebouwen in het centrum een bijzondere geest ademen, een veredelende invloed uitoefenen en een fascinerende aantrekkingskracht doen gevoelen.

Een stad zonder centrum is een stad zonder cultureel leven en daardoor een stad zonder aantrekkingskracht. Rotterdam leefde sedert Mei 1940 voort zonder schouwburg, zonder concertzaal, zonder voldoende vergaderruimte, zonder hotels, zonder aantrekkelijke punten van samenkomst (vergelijk de Coolsingel van vóór 1940 met de Nieuwe Binnenweg nú), zonder echte stadswinkels (Blaak-Jongkindstraat!). In Rotterdam werden, een honderdjarige, welvoorzienige bibliotheek, een nog oudere verzameling van natuurwetenschappelijke apparaten en boekwerken, enige musea en meer dergelijke centra van wetenschap en ontwikkeling vernield. En voorts bijkans alles wat de eeuwen aan architectuur en beeldende kunst hier hadden opgeleverd en saamgebracht.

Zulk een stad mist zijn stimulerende werking op zijn in- en omwonenden en oefent geen aantrekkingskracht uit op mensen van elders. Personen met behoefte aan cultuurleven vestigen zich er niet graag en als zij er eenmaal zijn, verlangen zij naar elders. Voor de bedrijven, scholen, kerken, instellingen wordt het moeilijk, goede krachten aan te trekken. Vestiging van nieuwe bedrijven geschiedt veelal elders, waar de initiators denken, een bevredigender leven te kunnen leiden en vlotter de geschikte krachten voor staf en advieschap te kunnen assumeren. Het leven verdort zodoende meer en meer, doordat de vernietiging van de culturelementen de cultuurdragers afstoot en er steeds minder cultuurtrekkers zullen overblijven om het vernietigde te herstellen. Van die cultuurdragers moet het nieuwe leven komen, óók op economisch gebied, want alleen een cultureel mens heeft voldoende fantasie om nieuwe wegen in te slaan. Zo gaat met het culturele leven ook de economische waarde bergafwaarts. De culturele nood en de wederopbouw van het cultuurleven kunnen dus zeer zeker in een economisch tijdschrift worden besproken.

Een enkel concreet voorbeeld om het voorgaande te staven. Wanneer een leraar vacatures ziet in Amsterdam, Rotterdam, Leiden, Nijmegen en Baarn, waar zal hij dan bij voorkeur solliciteren? De hoofdstad, de Sleutelstad en de Keizerstad bieden hem veel op cultureel gebied, Nijmegen en Baarn hebben de voordelen van het natuurschoon, Rotterdam is, vooral sinds de verwoesting, de laatste keuze. Gevolg: Rotterdam zal niet de beste leerkrachten tot zich kunnen trekken. Dat wreekt zich op den duur, bij de nieuwe generatie, die niet het beste onderwijs heeft genoten. Dat wreekt zich óók reeds in het heden: het aantal en het gehalte van de cultuurdragers en cultuurtrekkers wordt door de vestiging van nieuwe leraren niet op peil gehouden, althans niet zódanig versterkt als de ontwikkeling zulks eist. De beste elementen gaan hun vorming elders zoeken, raken de band met en de liefde voor hun stad kwijt en sticht de hun materiele en ideële scheppingen elders. En zo wordt de stad gedomd te verkommen tot een woestijn van materialisme, van bekrompenheid, van alledaagsheid, zonder eigen leven, zonder vernieuwing, zonder bruisende ontwikkeling.

Rotterdam's nieuwe schouwburg opent haar poorten: Het is een eerste begin van herleving. Laat, hopelijk nóg niet te laat, blijkt het mogelijk, het verschroefde leven te heractiveren. Daar, waar de realistische toneelkunst

op het einde der negentiende eeuw opbloede, waar Van Zuylen, de gebroeders Haspels, Catherine Beersmans, Alida Tartaud-Klein, Henri Poolman, het echtpaar Van Kerckhoven en anderen het nationale toneel vernieuwden, waar Royaards in 1908 in een dilettantenvertoning van Hooft's Warenar de basis vond voor zijn machtige veredeling van de toneelkunst, heeft men het bijkans zeven jaren lang tooneel stellen met toneelvertoningen in gebrekkig geoutilleerde bioscopen en feestzalen. Daar, waar de Maatschappij tot bevordering der Toonkunst werd opgericht, waar de Duitse Opera en het daaraan verbonden orkest hun triomfen vierden, waar de vernieuwingen in de toonkunst door Wagner, Debussy, Mahler, Stravinsky vroeg begrip vonden, daar behelpt men zich al jarenlang met een kerkgebouw als concertzaal. En, of het noodlot ermee speelt, de dirigent van het stedelijk orkest, juist hier, is het eerste slachtoffer geweest van rokeloze en volkomen ongegrond gebleken zuivering.

Zal na dit eerste schuchtere herstel verdere wederopleving volgen? Dat hangt van vele onzekere factoren af. Zal het mogelijk zijn, binnen korte tijd de materiële voorwaarden voor een heropleving op cultureel gebied te vervullen, als daar zijn enige nieuwe concertzalen, vergaderzalen, expositieruimten, boekenrijen, e.d.? Zullen de economische omstandigheden zodanig zijn, dat kunst en wetenschap weer tot opbloei kunnen geraken? De beantwoording van deze vragen, de verwezenlijking van deze desiderata, hebben wij niet in de hand. Maar zelfs al zouden deze factoren zich ten gunste ontwikkelen, dan nog zou het gemis niet zijn goedge maakt, dat Rotterdam ondervinden moet, doordat het zijn aantrekkelijkheid heeft verloren en eer cultuurdragers en cultuurtrekkers afstoot dan ze tot zich te trekken. Deze beweging dient te worden tegengegaan en omgekeerd, en daartoe is het gehavende Rotterdam zelve niet in staat. Daartoe moet Nederland het helpende hand bieden, beseffend, dat de vernietiging van een kern, lang geleden, ernstiger is en minder gemakkelijk herstelbaar dan recente vernielingen aan periferie of alom verspreid.

Die helpende hand kan worden geboden, op velerlei wijze. Meer dan tot dusverre kunnen Rijk, Provincie, landelijke en gewestelijke corporaties en genootschappen hun centrale of regionale bureaux en colleges te Rotterdam vestigen. Met het snelverkeer van deze tijd en met de vele mogelijkheden, welke de telefonie biedt, is de afstand tot de Residentie zó gering, dat zelfs een of meer Departementen zonder bezwaar naar Rotterdam zouden kunnen worden overgebracht. Wellicht zou zulks de automatisering van de intercommunale telefoon verhaasten, zodat Rotterdam niet langer aan zijn interlocale gesprekken meer tijd en meer kosten (dringende gesprekken!) zou moeten geven dan andere steden.

Voorts zou men Rotterdam tot een superklasse kunnen maken voor ambtenaren, leraars, rechters enz., die zodoende door een hogere bezoldiging dan op een andere standplaats naar deze stad zouden worden getrokken. Eenzelfde classificatie met betrekking tot de heffing van belastingen naar inkomen en winst zou ook de afstoting van ondernemers en ondernemingen tegengaan en de aantrekking daarvan bevorderen.

Vervolgens zou men méer financiële hulp kunnen verlenen bij de materiële wederopbouw, niet slechts voor huisvesting van economische bedrijven of van kleine luyden (kleine woningen genieten bij de bekende regelingen van de Wederopbouw de voorkeur), maar evenzeer voor huisvesting van culturele instellingen en voor woningen en flatgebouwen met centrale voorzieningen voor meer koopkrachtigen, waaronder men in de eerste plaats de cultuurdragers en zeker de cultuurtrekkers aantreft. Het zal de gehele samenleving, óók de ontwikkeling van de lagere standen, ten goede komen, als de stad weer een groter contingent intelligentia, kunstenaars en kunstzinnigen kan herbergen.

Bovenal zal nodig zijn: belangstelling in den lande voor

Rotterdam, de tweede stad des lands, de poort naar het element der Hollanders bij uitstek: de vrije zee. Die belangstelling ontbreekt op menig punt, in het grote en in het kleine. Wat het grote betreft is de vliegveld-misère tekenend en de elders zo voortvarende N.S. hebben de Rotterdamse forensen uit Scheveningen, Wassenaar en Voorburg nog steeds zonder elektrische tractie gelaten. Nog enkele kleinere symptomen: van 12 tot 14 Mei gedenkt men de Grebbe, terwijl al die dagen in de straten en op de bruggen van Rotterdam een heroïeke strijd woedde, welke eerst door het vernielende bombardement tot een beslissing werd gebracht. („De mariniers vochten te goed”, dichte Jan Prins). Op Oudejaarsavond gaf de radio het harmonieuze dissonantenconcert ten beste van de boten in de haven van . . . Amsterdam, waar geen sterveling naar die klanken luistert, terwijl het het plechtige moment vormt van het Rotterdamse „zalig uiteinde”. Buitenlandse bezoekers worden maar zelden gebracht naar deze stad, die de tol heeft betaald voor de capitulatie, waardoor onze andere steden voor vernietiging zijn gespaard. Hoeveel Nederlanders zijn zich bewust, dat Pernis, waar de Schoonderbeekse olie wordt gekraakt, een buurtschap of buitenwijk is van de stad Rotterdam? Men kent Rotterdam niet.

Doch diegenen, die door de loop der dingen van elders naar Rotterdam zijn gekomen en zich hier hebben ingeleefd, hebben, voorzoverre zij werkzame, capabele lieden zijn, „openminded”, deze stad en zijn durf om te doen en aan te pakken leren waarderen en liefhebben, alsof ze er geboren en getogen waren. Die durf, die aanpak, daarvan getuigen de herstellingen in de haven, de nieuwe verbindingen met overzee en achterland, de gebouwen voor industrie- en grossiersvestiging en . . . de nieuwe schouwburg. Na het hovenstaande „pas étonnés de se trouver ensemble”.

P

DE BETEKENIS VAN LANDAANWINNING VOOR ONS NATIONAAL HERSTEL.

Algemeen wordt erkend, dat voor ons nationaal herstel beperking van onzen import en uitbreiding van onzen export noodzakelijk is en dat sterke ontwikkeling van onze industrie daarbij de eerste plaats zal moeten innemen, waardoor toeneming van onze uiteraard min of meer geconcentreerde industriële bevolking in de naaste toekomst is te verwachten. Staat dus tegenwoordig de uitbreiding van onze industrie, zooals vanzelf spreekt, in het brandpunt der belangstelling, toch vraagt ook de verdere expansie van onzen landbouw volle aandacht.

Dat ook de Regeering de noodzakelijkheid daarvan inziet, is gebleken uit de Troonrede van 23 Juli 1946, waarin werd gewezen op den noodzakelijken export ook van agrarische producten, op het vereischte streven naar verlaging van den kostprijs van onze land- en tuinbouwproducten en naar hun kwaliteitsverbetering, voornede naar een meer rationele grondgebruik, terwijl voorbereidingen voor verdere landaanwinning en nieuwe inpolderingen werden aangekondigd.

Moge Nederland zijn overwegend agrarisch karakter hebben verloren, de landbouw speelt toch nog steeds een belangrijke rol in ons economisch bestel.

In de eerste plaats is het de landbouw, die het voornaamste deel van het voedsel voor ons volk levert; tengevolge van den nog steeds voortgaanden aanwas van onze bevolking wordt steeds meer voedsel vereischt en wanneer uitbreiding van onze landbouwproductie hier geen gelijken tred mede houdt, zal zich dit import van voedingsmiddelen, die ook hier te lande kunnen worden gekweekt.

Nederland had vóór den oorlog een belangrijken

import van landbouwproducten, bestemd voor voeding van mensch en dier en voor grondstoffen van onze landbouwproducten-verwerkende industrie.

Het volgende staatje geeft o.a. een inzicht in de betekenis van dezen import.

Invoer in 1 miljoen gulden.			
Jaar	Totaal	Landbouwproducten	Voedings- en genotmiddelen ¹⁾
1937	1.550	477	69
1938	1.415	416	61
1939	1.517	391	63

Uitvoer in 1 miljoen gulden.			
Jaar	Totaal	Landbouwproducten	Voedings- en genotmiddelen ¹⁾
1937	1.148	283	275
1938	1.039	258	234
1939	966	243	213

¹⁾ Staat slechts gedeeltelijk in rechtstreeksch verband met onzen eigen landbouw.

De toeneming van onze bevolking heeft in de eerste plaats de tendens dezen import te doen toenemen voorzover het voedingsmiddelen betreft, welke hier te lande niet worden gekweekt. Voorzover dit laatste wel het geval en het technisch en economisch mogelijk is, is het gewenscht onze landbouwproductie met de voortbrenging van deze producten uit te breiden. Betreft de import artikelen, die hier te lande in hoogwaardiger producten, welke voor export in aanmerking komen, worden omgezet, dan zal toeneming van den import een gunstig symptoom kunnen zijn.

Zooals het voorgaande staatje mede doet zien, spelen onze landbouwproducten ook een belangrijke rol bij onzen export, en toeneming van den uitvoer van agrarische producten tengevolge van verhooging van onze landbouwproductie kan dus een niet te versmaden bijdrage leveren voor vermeerdering van onzen uitvoer.

Onze landbouwproducten-verwerkende industrie, die mede een factor van betekenis vormt bij onzen export, steunt gedeeltelijk op producten van eigen bodem. Ook vermeerdering van de productie hiervan zal ten behoeve van eigen gebruik en van export de genoemde industrie stimuleeren, hetgeen een gunstigen factor voor ons economisch herstel kan opleveren.

Voorgaande opmerkingen stellen duidelijk de betekenis van uitbreiding van onze landbouwproductie, bepaaldelijk onder de huidige omstandigheden, in het licht. In het economisch landsbelang dient deze uitbreiding dan ook zooveel mogelijk te worden bevorderd, vooral ook met het oog op onze deviezenpositie.

Naast het belang van verhooging der productie staat dat van verbetering van kwaliteit en van verlaging der productiekosten. Beide factoren zullen onzen landbouw in staat stellen beter te concurreren in het buitenland en aldus onzen export te stimuleeren, terwijl kwaliteitsverbetering de uitvoerprijzen zal verhooien en de verlaging der productiekosten een zeer wensche lijke bijdrage kan leveren tot vermindering van onze kosten van levensonderhoud. De drie factoren, vermeerdering der productie, verbetering van kwaliteit en verlaging van kosten hangen nauw samen.

Vermeerdering der productie kan worden verkregen door:

1. opvoering van de opbrengst van de bestaande landbouwcultuur;
2. intensivering van den landbouw;
3. het verkrijgen van nieuwen cultuurgrond.

Ad 1. Opvoering van de opbrengst kan worden verkregen door verbeterde waterhuishouding, juiste grondbewerking en bemesting en goede geleide cultuur van de meest passende gewassen. Waterstaatsbeheer, landbouwwetenschap en -voorlichting zullen hier in samenwerking met de landbouwverenigingen de stu-

wende krachten moeten zijn. Ook kwaliteitsverbetering en kostenverlaging zullen hierdoor worden bevorderd. Maar dan zijn ook behoorlijk geleide bedrijven van passende vorm en grootte noodzakelijk en hieraan ontbreekt in ons land nog veel.

Wij kennen het vraagstuk van onze kleine boeren, die slechts beschikken over een oppervlakte grond, te klein om een behoorlijk bestaan op te leveren, en weten, hoe vaak de verspreide ligging van het land, dat bij een boerderij behoort, een economische bedrijfsvoering belemmert. Ook voor rationalisatie der bedrijven levert een en ander een ernstigen hinderpaal op.

Hoewel het niet op mijn weg ligt om op deze aangelegenheden verder in te gaan, moet op één punt de aandacht nader worden gevestigd. Wordt, ter bevordering van economischer voortbrenging, overgegaan tot sanering van kleine bedrijven en van bedrijven met te zeer verspreid liggende grond, dan zal als regel het aantal bedrijven moeten worden verminderd en zullen derhalve bedrijfsleiders worden uitgestooten. Een voorbeeld moge dit verduidelijken. Het verwoeste Walcheren, dat opnieuw moet worden opgebouwd, is thans een aangewezen gebied voor sanering, maar hierbij zullen dan eenige honderden bedrijfsleiders, die enkele duizenden ha grond noodig zouden hebben, worden uitgeschakeld. Wanneer wordt bedacht, dat ongeveer de helft van onze landbouwbedrijven behoort tot de groote klasse van 0—5 ha, dan toont dit voorbeeld wel aan, dat sociale moeilijkheden de doorvoering van sanering op ruimen schaal ernstig belemmeren. Aanwinning van nieuw land is dus met het oog op een economischer bedrijfsvoering op onzen bestaanden cultuurgrond hoogst gewenscht.

Ad 2. Door intensivering van onzen landbouw is de ernstige crisis van het laatste decennium van de vorige eeuw in een periode van ongeveer 25 jaar op gelukkige wijze overwonnen. Voor deze vervorming van onze landbouwstructuur was geen nieuw land noodig en de toeneming van de plattelandsbevolking kon door de agrarische bedrijven worden opgenomen; de gemiddelde jaarlijksche toeneming van het aantal bedrijven in de periode 1904/'10 met 2,42 pCt. toont dit duidelijk aan.

Zoodra de intensivering was doorgevoerd, ontstond de behoefte aan nieuw land. De gelegenheid tot krachtige vermeerdering van het aantal bedrijven was voorbij; in de perioden 1910/'21, 1921/'30 en 1930/'38 bedroeg deze vermeerdering per jaar respectievelijk nog slechts 0,54 pCt., 0,63 pCt. en 0,13 pCt., geheel onvoldoende dus om den natuurlijken aanwas van het aantal bedrijfsleiders op te nemen. Hierdoor ontstond de landhonger, die zich o.a. scherp openbaart in het enorm aantal gegadigden bij het uitgeven van Zuiderzeegronden en die de strekking heeft land- en pachtprizen op te drijven, dus de kosten van onze landbouwproducten te verhoogen.

De gunstige uitwerking, welke intensivering van onzen landbouw heeft gehad, zou het verleidelijk kunnen maken te trachten opnieuw naar dit middel te grijpen.

Hier geheel in het midden latende, of dit landbouwkundig mogelijk zou zijn, moet worden gewezen op een economisch bezwaar, dat onder de huidige omstandigheden in het bijzonder geldt. De intensivering werd verkregen door het kweken van hoogwaardige producten, die in hoofdzaak hun afzet in het buitenland moeten vinden. De landbouw wordt daardoor zeer conjunctuurgevoelig en zijn gezonde basis zou bij voortgang der intensivering worden aangetast, terwijl het zeker gevaarlijk is in deze verarmde wereld zich verder te gaan specialiseeren op het voortbrengen van kostbare consumptiegoederen.

Ad 3. Landaanwinning biedt rechtstreeks de gelegenheid tot uitbreiding van onze agrarische productie. Nieuw land kan geheel worden ingericht naar de eischen van den modernen landbouw en daardoor op de meest economische wijze worden geëxploiteerd, zoodat de productiekosten zoo laag mogelijk zijn. De Wieringermeergronden leveren hiervan het bewijs; de exploitatiekosten zijn daar lager dan op onze best geëxploiteerde oudere cultuurgronden. De gemiddelde kosten van onze agrarische producten zullen dus dalen bij landaanwinning en dit moet nationaal-economisch gezien als een belang worden aangemerkt.

Niet alleen voor uitbreiding, maar ook voor instandhouding van onze agrarische productie is landaanwinning noodig. De voortgaande toeneming van onze bevolking en de noodzakelijke uitbreiding van onze industrie zullen tot gevolg hebben, dat belangrijke oppervlakten cultuurgrond voor woningbouw, stadsuitbreiding, ontspanning, industrieterrein en verkeersdoeleinden in beslag zullen worden genomen. Reeds de zgn. Commissie-Lovink gaf in haar in 1924 verschenen verslag aan, dat voor deze doeleinden ongeveer 2.500 ha per jaar in beslag werd genomen, zoodat een oppervlakte als de Wieringermeer reeds in 8 jaar hiervoor wordt verbruikt. De te verwachten uitbreiding van onze industrie zal de neiging hebben dit proces nog te versterken.

Hiervoor is reeds gewezen op de beteekenis, welke aanwinst van nieuwen cultuurgrond kan hebben voor de sanering van den landbouw op het bestaande land en de verlaging der productiekosten aldaar, waardoor de nationale last van den landbouwsteun zal kunnen verminderen.

Nieuw cultuurland kan worden verkregen door ontginning van woeste gronden en door landaanwinning. Voor de eerste methode bestaan nog slechts beperkte mogelijkheden en de toenemende bevolkingsdichtheid van ons land stelt het behoud van recreatiegebied steeds sterker op den voorgrond, zoodat uit dien hoofde ernstige bezwaren ontstaan tegen krachtig doorgevoerde ontginning. Uitbreiding van onzen cultuurgrond moet dus overwegend in landaanwinning worden gezocht.

Demografische beteekenis.

Werd hiervoor vooral de economische zijde der landaanwinning behandeld, thans dient zij ook uit demografisch oogpunt te worden beschouwd.

Voor het opnemen van onzen nationalen bevolkingsaanwas zal het nieuw te scheppen land slechts een bescheiden rol kunnen vervullen. Men neemt algemeen aan, dat in een groot nieuw gewonnen gebied, inclusief de verzorgende bevolking niet meer dan één bewoner per ha zal zijn gevestigd; naar dezen maatstaf zou een groot gebied als de Zuidelijke polders in het IJsselmeer op den duur niet meer opnemen dan onzen bevolkingsaanwas van anderhalf jaar. Uiteraard zal een dergelijk gebied in het bestaande land in allerlei richtingen nieuwe werkgelegenheid verwekken en dus een belangrijk grooter aantal menschen dan aldaar gevestigd zullen zijn werk verschaffen, maar onze bevolkingsaanwas zal door landaanwinning niet kunnen worden opgenomen, zelfs niet die van het platteland, welke daarheen uiteraard het sterkst een weg zal vinden.

In hoofdzaak zal onze bevolkingsaanwas naar de industrie moeten afvloeien, maar het is voor een gezond volksbestaan zoo noodig, dat daarnaast door landaanwinning ook de gelegenheid ontstaat, zij het niet voor een evenredige, dan toch voor een zoo ruim mogelijke uitbreiding van onze plattelandsbevolking. Deze groep immers vormt een gezond en rustig element met een hoog geboortecijfer, dat in de verschillende geleidingen van ons volk steeds voortreffelijke krachten brengt.

Het moeilijke pionierswerk in nieuw land zal de

krachtigste plattelanders aantrekken en deze voor ons volk behouden; er zullen sterke gemeenschappen opgroeien, die door hun voorbeeld ook elders nieuwe impulsen voor verdere ontwikkeling zullen geven.

Tal van jonge, kundige bedrijfsleiders, gesproten uit oude boerengeslachten, die nergens beter dan in den landbouw tot hun recht zullen komen, zien hopeloos uit naar een bedrijf. Het is zeker een nationaal belang deze door aanwinning van nieuw land de gelegenheid te geven hun nuttige krachten te ontplooien.

De versterking van onze volkskracht, welke de aanwinst van nieuw land brengt, levert tenslotte ook in economisch opzicht een bate voor ons land.

Orders, bij landaanwinning geplaatst, stellen veelal bijzondere eischen, zoodat het bedrijfsleven nieuwe problemen moet oplossen, waardoor het wordt gesterkt. Ingewikkelder nog zijn de problemen, die zich bij het cultuurrijp maken van nieuwe, vaak zilte gronden voordoen; resultaten van studies en ervaringen in verband daarmee verkregen, zijn van het grootste nut voor onzen geheelen landbouw en de stroom van boeren, die den agrarischen opbouw der IJsselmeerpolders met eigen oogen wil aanschouwen, is daarvan een sprekend bewijs.

In tijden van depressie kan landaanwinning een zeer nuttige bestrijding vormen van werkloosheid, welke niet slechts een financieel, maar bovenal een sociaal en moreel probleem is en onze volkskracht ondermijnt.

Aanwinst van nieuw land getuigt van een gezond dan en verhoogt het aanzien van ons volk in het buitenland, hetgeen onze credietwaardigheid ten goede komt.

Landaanwinning eischt belangrijke investeringen, maar deze leveren een blijvend rendement. Onze voorvaders voelden dit reeds aan en wenschten hun grootte winsten van de Oost-Indische Compagnie in nieuw land te beleggen; hierin is de economische verklaring te vinden van het tot standkomen van talloze droogmakerijen als Beemster, Purmer enz. in het begin van de 17e eeuw. Land, dat wij eenmaal bezitten, willen wij niet meer prijsgeven; wanneer Walcheren is geïnundeerd, is er slechts de roep „Walcheren moet droog”; de vraag of de kosten der droogmaking economisch verantwoord zijn, komt geen oogenblik aan de orde.

Bij plannen voor landaanwinning is maar al te lang de vraag gesteld, of de kosten wel gedekt zouden worden door de verkoopwaarde van den grond. Het voorgaande brengt opnieuw duidelijk naar voren, dat nationaal gezien de waarde van nieuwen grond ver uitgaat boven zijn private waarde.

Conclusie.

De voorgaande beschouwingen leiden tot de conclusie, dat het voor een gezonde ontwikkeling van ons volk en zijn economie, in het bijzonder van den landbouw, die nog steeds een belangrijke rol speelt, noodig is landaanwinning zooveel mogelijk te bevorderen.

Belangrijke investeringen zijn voor onze industrie noodzakelijk, maar daarnaast moeten ook investeringen plaatsvinden ter verkrijging van nieuw land.

Bij landaanwinning zijn in eerste instantie voornamelijk grondwerken noodig, zoodat voor de uitvoering relatief weinig materialen zijn vereischt, speciaal van die, welke bij onzen zoo urgenten woningbouw een hoofdrol spelen. Slechts de vereischte natuursteen kan ons land niet leveren; de materiaalvoorziening zal dus geen groot bedrag aan deviezen vergen.

De technische uitvoering van groote landaanwinningswerken is betrekkelijk weinig arbeidsintensief, in tegenstelling met het in cultuur brengen van den grond, waarbij ook de woningbouw in het nieuwe land aan de orde komt. Wanneer straks een aanzienlijke omschakeling van de productie van kapitaalgoederen op die van

verbruiksgoederen zal moeten plaats hebben, en mogelijk ook reeds eerder, zal het van nut kunnen zijn, dat het arbeidsintensief werk van het in cultuur brengen van nieuw land aan de orde is, terwijl, zoodra dan de ergste woningnood zal zijn ondervonden, de voorziening in de huisvesting aldaar zonder te groot bezwaar mogelijk zal zijn.

Verarmd als wij zijn, zal bij de aanwinning van nieuw land de grootst mogelijke zuinigheid moeten worden betracht, al zal dit bij een schepping voor eeuwen niet te kort mogen doen aan de voldoening van de moderne technische en sociale eischen.

Dit kan alleen worden bereikt door een zorgvuldige en tijdroovende voorbereiding, steunende op ernstige studie van talrijke technische, landbouwkundige, economische, sociale en maatschappelijke problemen, welke heden bij de vorming van nieuw land aan de orde komen.

Het is thans dan ook inderdaad het oogenblik, om de door de Regeering aangekondigde voorbereidingen voor verdere landaanwinning en nieuwe inpolderingen onverwijld met kracht ter hand te nemen, opdat met de uitvoering zal kunnen worden aangevangen, zoodra de thans nog in zoo menig opzicht ontwrichte samenleving dit mogelijk zal maken.

Hoe eerder de landbouw over nieuwen cultuurgrond zal kunnen beschikken, hoe beter deze zijn bijdrage zal kunnen leveren voor het herstel en den verderen opbouw van onze nationale economie.

Ir. V. J. P. DE BLOCQ VAN KUFFELER.

UNIVERSEELE BONNEN.

Inleiding.

Ons rantsoeneringssysteem bevredigt mij niet.

Ik erken de wenschelijkheid, ja, de noodzakelijkheid van rantsoenering in tijden van abnormale schaarschte en ik zie ook in, dat wij daar helaas nog midden in zitten. Rantsoenering is onder dergelijke omstandigheden nuttig en noodig om te verhoeden, dat degenen, die den diksten buidel heeft, door overbieding zich een te groot deel toe-eigent van den toch reeds te krappen goederenvoorraad. Wanneer er van alles amper of niet genoeg is voor een minimale bevrediging van een ieder, moeten wij gelijk opdeelen, ongeacht ons inkomen.

Is het echter om dit doel te bereiken noodig om iedereen van elk artikel afzonderlijk precies evenveel toe te deelen? Zeker, het is de eenvoudigste manier en het was in den tijd, toen wij van elk artikel nauwelijks het absolute minimum ontvingen, ook niet hinderlijk. Die tijd is nu gelukkig voorbij en daardoor krijgt de vrijheid van consumptie weer grootere waarde; voorloopig binnen de grenzen, gesteld door het principe van nivelleering van de totale behoeftebevrediging wat het complex van eerste levensbehoefte betreft.

Universeele bonnen.

Vrijheid van keuze, gecombineerd met beperking van de totale consumptie per persoon; is dit te verwezenlijken, en zoo ja, op welke wijze?

De weg wordt ons gewezen door het reeds bestaande systeem van keuzebonnen in enkele producten: bestaande stroop of jam; voor melk of yoghurt; bij de textielkaart; bij de tabaks- of snoepkaart. Waarom dezen weg niet ten einde gegaan door alle artikelbonnen te vervangen door één soort universele bonnen, waarom men alle gerantsoeneerde goederen kan verkrijgen?

Van deze bonnen zou een ieder, evenals thans van de bonnen-per-artikel, afgezien van, verschillen in verband met den leeftijd, zwaren arbeid, ziekte e.d., een gelijk aantal kunnen ontvangen. Evenals de huidige bonnen zouden zij naast de betaling in geld noodig zijn voor het koopen van gerantsoeneerde goederen. Maar het verschil

is, dat de een zijn bonnen meer in de eene richting, de ander meer in andere richting zou kunnen besteden.

Aanpassing van de vraag aan het beschikbare aanbod. De puntenwaardeering.

Het zal noodig zijn er zorg voor te dragen, dat uit de verschillend gerichte vraag der afzonderlijke koopers een totale vraag resulteert, die overeenstemt met het beschikbare aanbod, dat, althans „in the short run”, vaststaat. Dit kan geschieden door middel van de puntenwaardeering van de verschillende artikelen.

Een onjuiste puntenwaardeering, hetzij doordat men deze bij de invoering niet juist heeft getaxeerd, hetzij door wijzigingen in vraag of aanbod, zal zich uiten in een te snellen verkoop der te laag gewaardeerde goederen en het onverkoopbaar zijn van de te hoog gewaardeerde. Door wijziging in de puntenwaardeering kan in een dergelijk geval het evenwicht worden hersteld.

Een bonnenruilbeurs.

Het spreekt echter vanzelf, dat het gewenscht zal zijn dergelijke veranderingen in de puntenwaardeering zooveel mogelijk te beperken. In verband daarmee zal het van groot belang zijn deze waardeering in punten bij de invoering van het systeem aanstonds zoo juist mogelijk vast te stellen.

Het meest doelmatige middel daartoe lijkt mij de instelling, voordat tot invoering van de universele bonnen wordt overgegaan, van een tijdelijke bonnenruilbeurs. Op deze beurs, die waarschijnlijk het beste onder overheidscontrole kan werken, kan een ieder zijn bonnen-per-artikel ter ruiling aanbieden tegen door hem begeerde andere bonnen in een door hem te bepalen ruilverhouding. Het totstandkomen van de ruiltransactie hangt natuurlijk af van de vraag, of er de tegengestelde, die de ruilbeurs wenschte tegen niet ongunstiger pariteit. Op een zoodanige beurs zullen zich al spoedig vaste pariteiten vormen. Wil men aan deze pariteiten een goed houvast hebben voor de puntenwaardeeringen bij het universele bonnensysteem, dan zal de ruilbeurs vertakt moeten zijn over de verschillende deelen van het land, over stad en platteland, enz. en zal er zich een doeltreffende arbitrage moeten ontwikkelen. Voor het doelmatig functioneeren van deze beurs zal het waarschijnlijk aanbeveling verdienen kleinere wisselcoupons voor de artikelbonnen in te voeren. Door het vragen van een kleine vergoeding per tot stand gekomen transactie kan deze beurs gemakkelijk „self-supporting” worden gemaakt.

Enkele voordeelen van het systeem.

Ik meen hiermede de principieele mogelijkheid van het aanbevolen systeem aannemelijk te hebben gemaakt. Op een enkel punt betreffende de uitvoering zal ik aan het slot terugkomen.

Eerst zullen wij thans enkele van de voordeelen van het systeem de revue laten passeeren.

Het hoofdoel vormde het verkrijgen van een zoo groot mogelijk vrijheid van consumptieve besteding binnen de nu eenmaal, bij de als gevolg van de schaarschte noodzakelijke nivelleering, voor een ieder gestelde grenzen. Op zichzelf zou voor mij dit argument reeds zwaar genoeg wegen. Over vrijheid immers is een kostelijk goed, dat door de Overheid niet verder mag worden aangetast dan strikt noodzakelijk is.

Door de mogelijkheid van keuze wordt voorts voor een ieder de in totaal mogelijke bevrediging in het algemeen grooter. Immers, het behoeftencomplex is voor elkeen, afhankelijk van zijn aanleg en omstandigheden, verschillend. Voor den een vormt bijvoorbeeld het rooken een, al dan niet ingebeelde, onmisbare levensbehoefte, een ander heeft weer grootere behoefte aan vleesch en vet. Ouden van dagen zullen weinig slijtage van kleding en schoeisel hebben, daarentegen overgelukkig zijn met wat

meer brandstof, enz. Anders gezegd: de werking van de tweede wet van Gossen levert voor een ieder een verschillend feitelijk resultaat.

De distributie door middel van bonnen-per-artikel heeft ons, wat de besteding van ons inkomen betreft, zoo lang en zoo grondig bevoogd, dat het tijd wordt, dat wij weer leeren eenige eigen verantwoordelijkheid te dragen als voorbereiding voor de verbeide toekomstige vrijheid.

Door deze bevoogding hebben zich bovendien tal van koopgewoonten vastgezet, omdat men nu eenmaal in principe geen bonnen laat verlopen. Ik denk aan het koopen van snoepgoed door de boeren, aan het stoken van anthraciet en cokes, waar men vroeger hout of turf gebruikte. Ik denk aan de zich vullende petroleumvaten sinds men na de verhooging der gasrantsoenen zijn petroleumtoestel heeft opgeborgen en aan talloze andere voorbeelden. Naarmate de rantsoenering ruimer wordt, dreigt dit scheefftrekken van de consumptie ernstiger vormen aan te nemen, tot schade vooral ook van onze benarde deviezenpositie. Met de bonnen-per-artikel zou ook dit bezwaar verdwijnen.

Ook het vrijgeven van bepaalde artikelen zal meer geleidelijk kunnen plaatsvinden. Nu staat men vaak voor de keuze: vrijgeven, met het gevaar, dat het betreffende artikel uit de markt verdwijnt of handhaving der rantsoenering, met als gevolg een ongewenschte stimuleering van het verbruik, zooals hierboven besproken. Bij het universele bonnensysteem kan men den overgang zoo soepel maken als men wenscht door een vergaande verlaging van de puntenwaardeering. Door het bonnenoffer zeer laag te stellen kan een artikel practisch worden vrijgegeven, terwijl door het feit, dat men toch nog één, zij het klein, aantal punten moet offeren, waarvoor men ook andere goederen kan krijgen, wordt voorkomen, dat de consumptie onnoodig hoog oploopt.

Ook zal het mogelijk zijn artikelen, waarvan de beschikbare voorraad te klein is voor algemeene rantsoenering — rijwielbanden bijvoorbeeld — tegen hooge punten waardeering in distributie te brengen, zoodat zij voor degenen, die er een groot offer voor over hebben, verkrijgbaar zijn.

Voor de Overheid zou het aanbevolen systeem een waardevol hulpmiddel beteekenen om haar inzicht te verdiepen in de dringendheid der verschillende behoeften. Thans vormen de prijzen op de zwarte markt het eenige richtsnoer; en dat richtsnoer is onbetrouwbaar, omdat de zwarte prijzen, wat de vraagzijde betreft, alleen beïnvloed worden door de categorie, die op deze markt zijn geld kan en wil besteden. De verhouding tusschen puntenwaardeering en geldkosten vormt dan ook een veel betrouwbaarder basis. Waar deze verhouding relatief ongunstig ligt, zal het gewenscht zijn te trachten het aanbod te vergrooten. Bij importartikelen bijvoorbeeld — voorzoover deze op de internationale markt althans in onbepaalde hoeveelheid verkrijgbaar zijn — kan men door wijziging van het aanbod steeds bereiken, dat de puntenwaardeering voor de verschillende goederen evenredig gesteld kan worden aan de uitgave in deviezen. Maar ook bij de binnenslandsche productie zijn verschuivingen mogelijk. Wij gingen hierboven uit van de noodzaak — „in the short run” — van aanpassing van de vraag aan het beschikbare aanbod. Door op de hierboven bedoelde wijze het aanbod op de vraag af te stemmen, kan men echter tevens een betere aanwending der beschikbare productieve krachten en van de overige middelen (deviezen) bereiken, met als resultaat een in totaal grootere behoeftebevrediging.

Ik heb hierboven het universele bonnensysteem de consequente uitbreiding genoemd van het stelsel van keuzebonnen. Er is echter een zeer principieel verschil. Bij de tabaks- en de textielrantsoenering wordt de pariteit in het algemeen vastgesteld op basis van de verwerkte grondstoffen. Dit zou juist zijn, indien de grondstoffschaarschte de eenige bepalende factor ware en dus de productie zich binnen de daardoor bepaalde grenzen volledig aan de

vraagverhouding zou kunnen aanpassen. In de praktijk is dit geenszins het geval. Het gevolg is, dat bij tabaksartikelen, bijvoorbeeld cigaretten en shag, practisch niet, cigarillo's en sigaren daarentegen overvloedig te krijgen zijn, zoodat onze tabakswinkelier er naast de officieele nog een eigen en vaak eigengereide rantsoenering op na houdt; en bij de textielwaren is het al evenzoo. Bij het aanbevolen systeem wordt dit bezwaar ondervangen, doordat voor elk artikel de puntenwaardeering zoodanig wordt vastgesteld, dat vraag en aanbod in evenwicht zijn.

Is het juist, vraag ik mij voorts af, dat de reële behoeftebevrediging, wat de gerantsoeneerde goederen betreft, volkomen genivelleerd wordt, als gevolg waarvan de verschillen in geldinkomen geheel worden uitgeleefd in den vrijen sector (en, helaas, in den zwarten handel)? Wij weten allen, tot welke excessen dit aanleiding geeft. Wij weten ook, dat de mogelijkheden in dezen vrijen sector voor velen niet voldoende interessant zijn om zich daarvoor een grootere inspanning te getroosten ter verkrijging van een hooger geldinkomen. Wordt het geen tijd de neiging tot deze vergrootte inspanning een weinig te stimuleren door een matige differentieering van de bevredigingsmogelijkheid ook binnen het kader der gerantsoeneerde goederen? Loopen wij ook niet onherroepelijk vast met het systeem van volkomen gelijkshakeling der behoeftebevrediging en de daaruit moreel voortvloeiende noodzaak van afstemming van den loonvloer op het distributiepakket, naarmate dit pakket grooter wordt? De belooning naar prestatie kunnen wij — helaas kan men zeggen — nu eenmaal nog niet missen. Aanvaardt men deze echter, dan moet dit verschil in geldinkomen ook kunnen resulteren in een aanvaardbaar verschil in reël inkomen, en dan moeten wij geen struisvogel spelen door een geforceerde gelijkheid in het distributiepakket, terwijl daarnaast ongeveer gelijksoortige artikelen — visch, boonen — vrij verkrijgbaar zijn. Als zachte overgang naar de algeheele vrijheid lijkt mij het aanbevolen systeem wederom doelmatig.

En — als laatste in de rij der voordeelen — het distributie-apparaat zal, althans wat de uitgifte en het innemen van de bonnen betreft, waarschijnlijk vereenvoudigd kunnen worden, doordat de vele soorten speciale bonnen worden vervangen door één soort bonnen.

Een paar uitvoeringsvraagstukken.

Tenslotte nog een enkel practisch punt.

Het zal waarschijnlijk raadzaam zijn de universele bonnen, evenals de meeste huidige artikelbonnen, een niet te langen looptijd te geven, bijv. ten hoogste één maand. Zulks eenzijdig om de kortzichtigten onder ons tegen zichzelf te beschermen — deze zouden anders tegen het einde van een periode gedurende te langen tijd op zwart (bonnen)-zaad zitten —, anderzijds ten einde het ontstaan van zwevende koopkracht in bonnen te vermijden (al zal dit laatste in een tijd van geleidelijke verruiming der voorziening wellicht niet zozeer behoeven te worden gevreesd). Het zal dan echter noodig zijn voor de aanschaffing van grootere stukken — zooals een costuum — een spaarregeling in te voeren, waarbij men zijn bonnen kan omwisselen tegen bonnen, welke op een spaarkaart worden geplakt, met speciale bestemming wat artikel maar niet wat leverancier betreft.

De universele bonnen kunnen waarschijnlijk het beste per gezin worden uitgereikt. Het aantal kan eenzijdig worden afgestemd op de grootte en de samenstelling van het gezin, terwijl men anderzijds rekening kan houden met de algemeene gezinsbehoeften, zooals kolen, gas en electriciteit. Doordat de differentiatie naar artikel wegvalt, zal het wellicht mogelijk zijn fijner te nuanceeren naar leeftijd, soort van arbeid, ziekte en andere bijzondere omstandigheden. Zoo is het een bekend ervaringsfeit, dat groote gezinnen altijd relatief ruim in hun bonnen zitten, ook waar de inkomsten voldoende zijn om alle bonnen te

honoreeren; ook hier kan door fijnere nuanceering de rechtvaardigheid worden vergroot.

De universele bonnen kunnen, behalve in het verkeer tusschen consument en detaillist, ook doorlopen, eventueel na omwisseling in grootere coupures, in de betrekkingen tusschen detaillist en grossier, en, waar mogelijk, tusschen dezen laatste en fabrikant. De bevoorrading van den fabrikant heeft dan plaats tegen inlevering van de bonnen.

De universele bonnen kunnen wellicht het beste worden uitgereikt in den vorm van bonboekjes, met coupures van bijv. 1, 5, 10 en 25 bonnen.

Rantsoenering van consumptieve koopkracht in plaats van rantsoenering van goederen.

Goed beschouwd, beteekent het hier verdedigde systeem vervanging van de rantsoenering van goederen door een rantsoenering van de koopkracht, welke op de consumptie mag worden gericht. En dat wordt toch immers eigenlijk ook meer en meer het doel, nu de acute schaarschte enigermate is overwonnen, maar de consumptie nog moet worden beperkt ten behoeve van den wederopbouw. In het gewone geld is deze koopkrachtrantsoenering practisch niet door te voeren. Dat zou een volkomen inkomensnivelleering beteekenen en bovendien de noodzaak impliceren van het doorsnijden van den band tusschen inkomen en vermogen. Daarom wordt voorgesteld, hiervoor een apart soort consumptiegeld (de universele bonnen) in te voeren. Dit geld heeft de eigenaardigheid, dat het naast het gewone geld noodig is voor het koopen van gerantsoeneerde goederen en dat het een zeer korten looptijd heeft; de grootste bijzonderheid is echter, dat het niet rondloopt, maar voortdurend bij de Overheid zijn begin- en eindpunt heeft.

Ik heb hierboven als vanzelfsprekend aangenomen, dat de prijzen in dit geld uitgedrukt, dus de puntenwaardeeringen, door de Overheid worden vastgesteld. In ieder geval zal het wel gewenscht zijn daarmede te beginnen. Het is echter een interessante vraag, of het mogelijk en gewenscht zou zijn de vorming van de puntenwaardeeringen na eenigen tijd vrij te laten.

Het hier aanbevolen stelsel vormt, zoals ik reeds opmerkte, de meest consequente uitbreiding van het reeds bestaande systeem van keuzebonnen in enkele sectoren, zij het dan met een principiële verbetering. Acht men den sprong ineens tot algeheele vrijheid van keuze te groot — waarom eigenlijk — dan zouden als overgang groepsbonnen kunnen worden ingevoerd, bijv. bonnen voor den geheelen voedings- en genotmiddelensector, bonnen voor kleding, schoeisel, huisraad en woningtextiel en bonnen voor brandstof, gas en electriciteit.

Het hier aanbevolen systeem is in overweging bij de betrokken overheidsinstanties. Ik zou het echter van groot belang achten daarover het oordeel te vernemen van deskundigen uit het bedrijfsleven en de wetenschappelijke wereld.

Drs. Ir. M. H. EKKER.

DE PRIJSPOLITIEK TEN AANZIEN VAN DE TUINBOUWPRODUCTEN NA DE BEVRIJDING.

Evenals tijdens de bezetting heeft na de bevrijding het prijspolitieke beleid in den tuinbouwsector tot diepgaande meeningsverschillen aanleiding gegeven¹⁾. Vertoonde de prijspolitiek op het gebied van de akkerbouwproducten reeds een grootere variatie in verband met de voor ieder product of iedere groep producten meer uiteenlopende omstandigheden, voor de tuinbouwproducten geldt dit in nog sterkere mate.

¹⁾ Zie ook: „De prijspolitiek ten aanzien van de tuinbouwproducten tijdens de bezetting” door J. H. van Stuyvenberg in „E.-S.B.” van 25 December 1946, blz. 879.

De prijspolitiek ten aanzien van de verschillende onderdeelen van den tuinbouw vertoonde het volgende karakter.

1. Groenten.

Voor den oogst 1945 werd na de bevrijding het maximumprijzensysteem gecontinueerd in verband met de groote schaarschte aan dit volksvoedsel. Ten opzichte van 1944 werden de prijzen met 20 pCt. verhoogd, ter compensatie van de stijging der arbeidsloonen en van de kosten, voortvloeiend uit de geringe oogstopbrengst als gevolg van het gebrek aan kunstmest. De algemeene telersindex voor groenten kan voor het jaar 1945 echter tenminste 25 pCt. hooger worden gesteld dan in 1944, aangezien voor sommige producten een grootere prijsverhoging plaatsvond dan 20 pCt. en in het voorjaar van 1945 — direct vóór de bevrijding — de prijsvorming voor groenten gedurende enkele weken vrij was, zoodat zij tot excessief hoge prijzen werden afgezet. Op basis 1940 = 100 komt de telersindex 1945 te liggen op 200 (op basis 1938/39 = 100 wordt zij 221). Met uitzondering van het koolzaad en de suikerbieten — de gestimuleerde producten — liggen de overeenkomstige indices voor de akkerbouwproducten in dat jaar soms niet onbelangrijk lager.

Op 1 April 1946 werd de maximumprijisregeling voor groenten opgeheven. Dit geschiedde op grond van de volgende overwegingen.

Het areaal groenten was in 1946 ongeveer even groot als vóór 1940. Er was dus reden, om een ongeveer even groot aanbod van groenten te verwachten als in de jaren, voorafgaande aan de bezetting. De binnenlandsche consumptie was destijds, gezien het lage minimumprijspeil, maximaal. De productie was echter van dien aard, dat bovendien jaarlijks ongeveer 300 miljoen kg groenten moest worden geëxporteerd, terwijl verder een deel, „de doordraai”, moest worden vernietigd. Begin 1946 waren de vooruitzichten voor den export ongunstig. Verwacht kon worden, dat de binnenlandsche groentenconsumptie in 1946 niet of niet veel boven de maximale hoeveelheid zou liggen, die vóór 1940 werd bereikt. Een overvloedige binnenlandsche groentenvoorziening tegen zeer lage prijzen kon dus in 1946 worden tegemoetgezien. Binnen den grens der mogelijkheden lag zelfs een zoodanige prijsverlaging, dat in het volle seizoen tot een minimumprijisregeling zou moeten worden overgegaan. Daar de distributie van groenten tot den consument niet eenvoudig was en de ervaring had geleerd, dat groote hoeveelheden buiten de veilingen om hun weg naar den consument vonden, verdiende het aanbeveling, de maximumprijisregeling — in ieder geval voor de luxe producten en de primeurs — zóo vroegtijdig mogelijk op te heffen. Aanvankelijk konden dan weliswaar waarschijnlijk hoge prijzen worden verwacht, doch deze consequentie moest tijdelijk worden aanvaard en zou zichzelf, bij toeneming van den aanvoer, naarmate het seizoen vorderde, corrigeren.

Tegen deze redeneering konden verschillende bezwaren worden aangevoerd. Gezien het tekort aan arbeiders en kunstmest, stond het niet bij voorbaat vast, dat de productie in 1946 het vooroorlogsche quantum reeds zou bereiken. Bovendien had sinds 1939 een bevolkingstoename van bijna 10 pCt. plaatsgevonden, terwijl het groentenverbruik per hoofd der bevolking, mede de schaarschte aan andere voedingsmiddelen in aanmerking genomen, niet onbelangrijk groter zou zijn dan in 1939. Een geringer aanbod en een grootere vraag dan vóór 1940 was voor de groenten in 1946 dus te verwachten met daaruit resulterende hoge prijzen. Tenslotte was het — en niet alleen om psychologische overwegingen — ongewenscht, dat dit volksvoedsel aanvankelijk tegen hoge prijzen zou moeten worden gekocht. Een analyse van de veilingaanvoeren van groenten vóór 1939 leerde, dat de aanvoer eerst medio Juni voldoende zou kunnen worden geacht om de vraag te dekken. Bovendien bestond er geen reden, ten aanzien

van de mogelijkheid van een te groote stijging der groentenprijzen ook maar eenig risico te loopen: als de aanvoeren inderdaad zoo groot zouden worden als werd verwacht, zouden de prijzen automatisch beneden het te handhaven maximumniveau dalen.

Na rijp beraad werd besloten, de maximumprijsregeling per 1 April op te heffen. Zooals werd verwacht, kwamen de groentenprijzen op een hoog peil te liggen. Vervolgens trad, toen de vroege glasgroenten aan de markt kwamen, een zoodanige daling van de veilingprijzen in, dat het noodzakelijk bleek, voor de belangrijkste producten tot een gegarandeerde minimumprijsregeling over te gaan. Deze minimumprijzen werden, voor de verschillende producten uiteenlopend, gefixeerd op 70 en 50 pCt. van de in 1945 geldende maximumprijzen en uit het Landbouwcrisisfonds gefinancierd. Een gunstige omstandigheid deed zich voor, toen namelijk bleek, de producten, die de minimumprijzen niet bereikten, naar de Britsche bezettingszône in Duitschland te exporteeren tegen de minimumprijzen plus bijkomende kosten. De Schatkist werd daardoor ontlast en de groenten behoeften niet te worden vernietigd.

Ondanks de lage veilingprijzen voor verschillende groentensoorten gedurende de zomermaanden, bleken de consumentenprijzen zich permanent boven het hooge peil van 1945 te bewegen (de handelsindex, basis 1938/39 = 100, was in dat jaar ongeveer 285). Daar bovendien een contract voor export naar Duitschland van 100 miljoen kg wintergroenten, die ongeveer tegen kostprijs uit de markt zouden worden genomen, werd afgesloten, terwijl de rest, voor binnenlands verbruik, vrij verkocht zou mogen worden, was de verwachting van een prijsstijging voor de belangrijkste wintergroenten gemotiveerd. Om dit te voorkomen heeft de Regeering, blijkens de verklaring van haar beleid ten aanzien van de loonen en prijzen, dd. 4 October 1946, het voornemen, de groentenprijzen gedurende den winter opnieuw te regelen. Een stijging boven het niveau van den winter 1945 zal worden tegengegaan.

2. *Het kleine fruit.*

Gelijktijdig met de opheffing van de maximumprijsregeling voor groenten werd het distributie-apparaat voor dit product, waarmede ook de distributie van het zachte fruit plaatsing, afgeschaft. Een gebod, waarvan bij de prijsregeling voor deze schaarsche fruitsoorten moest worden uitgegaan, was dus de onmogelijkheid om deze producten op den bon te distribueeren tot de consumenten. Dit geldt ook voor de kersen, pruimen en perziken. In die omstandigheden had afkondiging van maximumprijzen geen zin; daarvoor zou weinig effect zijn uitgegaan.

De prijsregeling voor het kleine fruit vertoont daarom in 1946 een zeer gevarieerd beeld (in 1945 was het maximumprijzenstelsel gecontinueerd): kersen en perziken vrij, pruimen aanvankelijk vrij — hoewel voor een deel, ten behoeve van de jamfabricage, tegen lage prijzen uit de markt genomen — later, tegelijk met de appels en peren, aan maximumprijzen gebonden. Aardbeien, roode en witte bessen en frambozen zijn gedeeltelijk, tegen relatief lage prijzen aan de vruchtenconservenindustrie toegewezen, de rest mocht vrij worden verkocht; de zeer hoge prijzen, die daarvoor werden gemaakt, bleken een voldoende prikkel voor de telers te vormen, om hun geheele productie via de veilingen af te zetten. Kruisbessen en zwarte bessen zijn geheel tegen vaste, den kostprijs dekkende, prijzen aan de industrie ter beschikking gesteld.

Het is duidelijk, dat de vrije prijzen, als gevolg van dit systeem, waarbij voor verschillende producten een gebonden en een vrije markt werd gecreëerd, zeer hoog kwamen te liggen. Het betrof hier echter geen producten, die voor het dagelijksch levensonderhoud van veel belang zijn. Voorzover de daarvoor benodigde grondstoffen uit de markt zijn genomen, konden echter de prijzen voor vruchtenconserven (jam!), hoewel niet geheel zonder verhooging, in de hand worden gehouden.

Het grootste nadeel van de gevolgde prijsregeling lag in de ontbreking van de loonstructuur, die in de gebieden, waar de teelt dezer producten plaatsvindt, tijdens den pluk optrad.

3. *De pit- en steenvruchten.*

De prijsregeling voor kersen en pruimen is bij het kleine fruit reeds ter sprake gebracht. Voor de motiveering van de afkondiging der maximumprijsregeling voor de pruimen, appels en peren, welke eind Augustus 1946 plaatsvond, zij verwezen naar het artikel van G. W. Beunder in dit blad ²⁾.

Achteraf is opgemerkt, dat deze prijsregeling, gezien het groote aanbod, toch eigenlijk overbodig was. De vrije prijzen zouden lager hebben gelegen dan de thans vastgestelde maximumprijzen (die inderdaad op een vrij hoog niveau werden vastgesteld en inmiddels met een bewaard-vergoeding zijn verhoogd). Hiertegen zij echter opgemerkt, dat men, gezien de ervaring, die inmiddels door de ontwikkeling der aardappelprijzen weer bevestigd is, niet te vlug geloof kan hechten aan profetieën omtrent lage vrije prijzen. Het staat in het geheel niet vast, hoe het speculatieve element in den handel (opslag) op vrije prijzen zou hebben gereageerd. De Regeering wenschte in dit opzicht geen risico te loopen van excessief hooge prijzen en ging daarom tot maximumprijsregeling over.

4. *De bloemen.*

In den chaotischen toestand vóór de bevrijding is, in strijd met de desbetreffende wettelijke bepalingen, de maximumprijsregeling voor de bloemen buiten werking gesteld. In den loop van 1945 lagen deze vrije bloemenprijzen op een zeer hoog peil. Daarom werd in December 1945 overgegaan tot wederinvoering van een maximumprijsregeling gedurende de feestdagen. Deze is begin 1946 weer ingetrokken en sindsdien zijn de bloemenprijzen vrij. Zij hebben gedurende 1946 in het algemeen op een vrij hoog niveau gelegen, hoewel er meestal enkele soorten tegen betrekkelijk lage prijzen verkrijgbaar waren. De moeilijkheden, waarop de veilingen bij de verdeling van hun aanvoer onder de gegadigden stuiten bij het maximumprijzenstelsel, het feit, dat de bloemen een min of meer luxe karakter hebben en de verwachting, dat er in den loop van het jaar een betrekkelijk groot aanbod zou komen, gaven den doorslag bij de beslissing, de bloemenprijzen niet meer aan een maximum te binden.

5. *Boomkwekerijproducten.*

In 1945 vond een correctie plaats van de weinig harmonische wijze, waarop de prijzen der verschillende categorieën boomkwekerijproducten zich tijdens de bezetting hadden ontwikkeld. Deze kwam, als geheel, op een verhooging neer. Voor 1946 werden de prijzen der Boskoopse sierproducten, waarmede de markt thans is overvoerd, vrij gelaten. De prijzen voor de overige producten zijn gehandhaafd op het peil van 1945.

Samenvatting.

Geconstateerd kan worden, dat de agrarische prijspolitiek na de bevrijding, onder invloed van de gewijzigde omstandigheden, een méér omvloed karakter heeft gekregen. De doelstelling bleef dezelfde, de methodiek onderging in verschillende sectoren een verandering en doet soms sterk denken aan die, welke vóór 1940 werd toegepast (groenten, bloembollen ³⁾). De geringste wijziging vond plaats ten opzichte van de akkerbouwproducten, waar een streven tot herstel van de vóór 1940 normale prijsverhoudingen is op te merken. Het beeld, dat de prijspolitiek ten aanzien van de tuinbouwproducten vertoont, heeft het sterkst gevarieerde karakter.

J. H. VAN STUYVENBERG.

²⁾ Zie: „De maximumprijzen en de distributie van fruit” door G. W. Beunder in „E.-S.B.” van 14 September 1946, blz. 586.

³⁾ De laatste zijn hier niet behandeld.

VERREKENING VAN OUDE VALUTAZAKEN IN NEDERLANDSCH-INDIË.

Verplichting tot aflevering van waarden.

De ingezetenen van Nederland (Staatsblad 1940, No. 291) legt aan ingezetenen van Nederlandsch-Indië de verplichting op om goud, buitenlandsche betaalmiddelen, geldswaardige papieren en vorderingen, aan de daarvoor door het Deviezeninstituut aan te wijzen bankinstellingen aan te bieden. De banken zijn verplicht de aangeboden waarden tegen een vastgestelde vergoeding over te nemen, terwijl het zoogenaamde Vorderingsbesluit (Gouvernementsbesluit van 15 Juli 1940, No. 1z, Staatsblad No. 379) aan de banken de verplichting oplegt deze waarden, voorzooër zij zijn uitgedrukt in U.S.-dollars, ponden sterling of andere buitenlandsche betaalmiddelen, aan het Deviezenfonds af te leveren. Bij hetzelfde besluit werden de vergoedingen vastgesteld, op basis waarvan de aflevering zou geschieden.

Deze verplichting betrof niet slechts de waarden, die ingezetenen op het tijdstip van het in werking treden van de verordening onder zich hadden, doch strekte zich tevens uit tot de waarden, die zij daarna mochten verkrijgen. Door deze bepaling kon onder de deviezenwetgeving geen ingezetene rechtmatig de beschikking hebben over even genoemde waarden, behoudens in de gevallen, waarin het Deviezeninstituut ontheffing van de verplichting tot aflevering had gegeven.

Anderzijds werden uit het Deviezenfonds, eveneens op basis van de bij het Vorderingsbesluit vastgestelde vergoedingen, waarden ter beschikking gesteld voor de besteding voor doeleinden, die door het Deviezeninstituut waren goedgekeurd. De betalingen voor den import vormden hiervan het hoofbestanddeel.

Schorsing van de verplichting tot aflevering.

Door de bezetting van Nederlandsch-Indië is deze verplichting geschorst geweest, bij ontstentenis van het Deviezeninstituut en van de banken, door wier tusschenkomst de aflevering diende te geschieden. Weliswaar zouden deze waarden aan de correspondenten van de banken in het buitenland kunnen worden overgedragen en aflevering aan de vertegenwoordigers van het Deviezeninstituut kunnen plaats hebben, doch de remburseering in Indisch courant was niet mogelijk, zoodat de vordering niet kon worden voltooid. Dit beteekent echter geenszins, dat de ingezetenen, voorzooër zij daartoe in de gelegenheid waren, of hun gemachtigden in het buitenland, vrijelijk over de hen toebehoorende waarden, voorzooër deze nog niet waren afgeleverd, konden beschikken. De tevoren genomen maatregelen hadden ertoe geleid, dat het meerendeel der waarden, die vruchten afwierpen, zooals effecten, reeds onder berusting van de banken en langs dezen weg onder de macht van de Indische Regeering waren.

Herleving van de verplichting tot aflevering.

Hoewel met de bevrijding de verplichting tot aflevering herleeft, kon niet terstond daaraan worden voldaan. De voldoening werd belemmerd, doordat het Deviezeninstituut eerst na eenige maanden zijn werkzaamheden hervatte, terwijl de banken eerst begin Maart 1946 haar loketten weder voor het publiek openstaard. Intusschen hadden zich echter enkele complicaties voorgedaan, waarvan de ontwarring vele maanden eischte en ertoe heeft geleid, dat eerst op 6 November jl. door den wnd. Directeur van Financiën, belast met de leiding van het Deviezeninstituut, kon worden bekend gemaakt, dat ingezetenen onverwijld aan hun afleveringsplicht moesten voldoen.

De voornaamste complicatie, welke hier ook zal worden besproken, werd veroorzaakt door de devaluatie van den Nederlandsch-Indischen gulden, welke officieel op 7 Maart 1946 plaats had. Hierbij rees de vraag, of de aflevering van de waarden en de verrekening van oude valutazaken

tusschen de banken en cliënten en tusschen de banken en het Deviezenfonds, tegens den ouden of tegen den nieuwen koers zou moeten plaatshebben. Op andere wijze kan het vraagstuk, aldus worden geformuleerd: aan wie dient de devaluatiewinst ten goede te komen, respectievelijk wie zal het devaluatieverlies moeten dragen? In verschillende gevallen kon deze vraag onmiddellijk worden beantwoord, doch in andere gevallen was verschil van meening mogelijk: het was noodzakelijk een algemeen criterium te vinden, dat als richtlijn bij de afwikkeling van deze zaken zou gelden.

Het risico-element de grondslag voor de oplossing.

Na ampele besprekingen bleek het risico-element een bruikbaar uitgangspunt, dat ook bij verdere uitwerking een bevredigende oplossing voor de bestaande moeilijkheden bood. Dit beginsel is ook als zoodanig aanvaard en kan aldus worden geformuleerd: de devaluatiewinst, respectievelijk het devaluatieverlies komt voor rekening van dengene, die het risico voor de koerswijziging heeft gedragen.

Men treft deze formulering niet aan in het gewijzigde Vorderingsbesluit van 23 September 1946. Daarin is ontstaan met een machtiging aan het Deviezeninstituut om te bepalen, dat valutazaken, die vóór 7 Maart 1946, den datum van de devaluatie, zijn geëffectueerd, tegen den ouden koers zullen worden afgerekend. Bij het gebruik maken van deze machtiging heeft het Deviezeninstituut zich evenwel op bovengenoemde grondslag gesteld.

Thans zal worden onderzocht, hoe deze hoofregel in enkele der voornaamste gevallen, en met name voor importeurs en exporteurs, uitwerkt. Voor een juist begrip is het echter noodzakelijk vooraf de vóór de bezetting tērzake geldende regelingen in grove trekken te schetsen, evenals de gebeurtenissen, die tot het ontstaan van de moeilijkheden hebben geleid.

Regelingen voor importeurs.

Alvorens een bestelling in het buitenland te mogen plaatsen, moest de importeur bij het Bureau Invoering van het Departement van Economische Zaken een koop-toewijzing aanvragen, hetgeen voor hem een vergunning was, bepaalde goederen in bepaalde hoeveelheden en tegen bepaalde prijzen te bestellen. Na het plaatsen van de betreffende order werd het bedrag daarvan op de koop-toewijzing afgeschreven en in plaats daarvan een deviezenvergunning verstrekt, waartegen te zijner tijd de vreemde valuta kon worden gekocht, voor de betaling van de bestelde goederen.

Bij het sluiten van de koopovereenkomst waren de importeurs krachtens de Deviezenverordening voorts verplicht, met een door het Deviezeninstituut daarvoor aan te wijzen bankinstelling een valutacontract af te sluiten en wel tot het bedrag van den koop prijs en in dezelfde valuta en op dezelfde termijnen als in de koopovereenkomst was vermeld. Dit contract moest worden gesloten tegen overlegging van de deviezenvergunning.

Van deze verplichting heeft het Deviezeninstituut echter een algemeene ontheffing verleend. Het stond aan importeurs derhalve vrij, hetzij een valutacontract af te sluiten en zoodoende het risico voor koerswijzigingen op de bank, respectievelijk op het Deviezenfonds af te wentelen. In de praktijk is gebleken, dat de meerderheid van de importen niet door valutacontracten waren gedekt, hetgeen kan worden verklaard uit de daaraan verbonden kosten en het feit, dat het risico klein werd geacht.

Ook voor de financiering van den import waren regels gesteld. Zij gaven de banken het recht om ten behoeve van importeurs, voor de financiering van toekomstige importen, documentaire credieten te openen, indien betrokkenen in het bezit waren van een geldige koop-toewijzing of deviezenvergunning. Op deze credieten mochten de banken onder bepaalde voorwaarden, indien zulks onvermijdelijk was,

aan geaccrediteerden voorschotten verstrekken. De afrekening van de bank met den importeur mocht echter eerst geschieden, wanneer de goederen in Indië waren ingevoerd, of wanneer de op de goederen betrekking hebbende verzendingsdocumenten in het bezit van de banken waren gekomen.

Deze bepalingen hadden tengevolge, dat de banken op het tijdstip van de bezetting loopende credieten hadden in het buitenland, welke hier te lande nog niet waren afgerekend en de daarop volgende vier jaren ook niet zouden kunnen worden afgerekend. Deze credieten waren voorts in sommige gevallen gedekt door een valutacontract tusschen de bank en den importeur, in de meerderheid van gevallen echter niet.

Op een later tijdstip werden de goederen in het buitenland geleverd en door de banken betaald, terwijl de betrokken importeurs voor de koopsom werden gedebiteerd. De gevallen, waarin de bestellingen werden geannuleerd, blijven hier eenvoudigheidshalve buiten beschouwing. De geleverde goederen konden hun bestemming echter niet volgen en werden dientengevolge tot „gestrande ladingen 1942,” die door of namens de banken werden geliquideerd. Voor de verkoopopbrengst werden de betrokken importeurs in de boeken der banken gecrediteerd.

Momenteel komen dus voor afrekening in aanmerking de deviezen, die voor den aankoop van de goederen zijn uitgelegd, en de opbrengst van de gestrande ladingen. Tegen welken koers? Het risico-element geeft de sleutel voor de oplossing van dit vraagstuk.

De importeur, die een valutacontract heeft gesloten, heeft bewust het risico van koerswijziging niet willen lopen; tegen betaling van een premie in den vorm van een termijnverschil heeft hij dit afgewenteld. Ofschoon de afwikkeling van het contract door overmacht niet mogelijk was, moet dit worden geacht te hebben voortbestaan, terwijl het wegvallen van de belemmeringen, die de uitvoering verhinderden, een motief vormt, om thans de nakoming van de contractuele verplichting te vorderen. De afrekening zal in dit geval geschieden op basis van den contract-, dat is den ouden koers, om redenen, die na het vorenstaande geen nadere toelichting behoeven.

Een bijzonder geval doet zich voor, wanneer er wel een valutacontract is gesloten, doch niet voor de volle waarde. In dat geval wordt het meerderbeloop, mits niet meer dan 20 pCt., eveneens tegen den ouden koers afgerekend, terwijl daarboven afrekening op basis van den nieuwen koers plaats heeft. Minderbeloopen, welke ontstaan, wanneer valutacontracten zijn gesloten tot een hooger bedrag dan de geëffectueerde betaling, worden afgerekend op basis van den ouden koers.

Bij het ontbreken van een valutacontract geschiedt de afrekening op basis van den nieuwen koers, een regel, welke evenmin nadere toelichting behoeft.

Ook voor gestrande ladingen wordt deze regel op overeenkomstige wijze toegepast en met name het bestaan van een valutacontract als bepalende factor aangenomen voor afrekening tegen den ouden of tegen den nieuwen koers. Behoudens in enkele uitzonderingsgevallen zijn voor deze zaken geen valutacontracten gesloten, waardoor afrekening op basis van den nieuwen koers regel zal zijn.

Regelingen voor exporteurs.

Bij verkoop naar het buitenland waren exporteurs verplicht den verkoopprijs vast te stellen in de door het Deviezeninstituut aan te geven valuta. De verschepings-termijnen dienden zoo nauwkeurig mogelijk te worden overeengekomen, terwijl de betaling van den geheelen verkoopprijs moest geschieden bij eerste aanbieding tegen overgave van de documenten, die recht gaven op de goederen. Na het sluiten van de overeenkomst moesten exporteurs onverwijld een valutacontract met de banken sluiten, voor de aflevering van de uit den verkoop verwachte vreemde valuta, en wel tot het volle bedrag van den ver-

koop, op denzelfden termijn en in dezelfde valuta als de verkoopovereenkomst.

In de gevallen, waarin de verkoopprijs eerst later definitief zou komen vast te staan — zooals bij consignatiezendingen, waarvoor overigens uitsluitend voor zwakke producten vergunning werd verleend — diende bij het sluiten van het valutacontract het vermoedelijk te vorderen bedrag te worden benaderd.

In tegenstelling tot de regelingen voor importeurs is voor de exporteurs geen ontheffing van de verplichting tot het afsluiten van een valutacontract verleend. Dit verschil in behandeling vindt zijn oorsprong in het feit, dat toentertijd de leveringstermijnen bij den import uitermate lang en onzeker waren, zoodat nimmer met stelligheid kon worden bepaald, wanneer de werkelijke betaling zou dienen te geschieden. Het handhaven van de geldende verplichting zou de importeurs op hooge kosten jagen, in verband met de verschuldigde termijnverschillen, waartegen begrijpelijkerwijze bezwaren rezen. Voor exporteurs bestonden deze moeilijkheden niet, zoodat er geen aanleiding bestond hen van de verplichting tot contracteeren te ontheffen.

Bovenstaande regeling had tengevolge, dat op het tijdstip der bezetting tegenover alle exporten valutacontracten stonden, behoudens voor een deel der in consignatie verzonden goederen, zoomede voor die goederen, die in de laatste dagen voor de capitulatie zijn verscheept. De heerschende verwarring, gepaard aan het feit, dat de banken haar werkzaamheden niet meer konden uitvoeren, maakten de naleving van de bestaande voorschriften onmogelijk. Dientengevolge werden partijen goederen uitgevoerd, zonder dat voor de aflevering van de opbrengst een valutacontract was gesloten. Bij de afrekening van de laatste categorie zal worden gehandeld, alsof er wel een valutacontract was gesloten.

Ook bij den export deed zich het verschijnsel van de gestrande ladingen voor, zij het dat zij hun ontstaan dankten aan een andere oorzaak dan de gestrande importen. Met name deed zich hier niet de onmogelijkheid van het bereiken van de destinatie voor, doch ontstonden verwikkelingen door het feit, dat in de laatste dagen vóór de bezetting verschepingen hadden plaatsgehad zonder documenten, waardoor een tijdroovend onderzoek moest worden ingesteld naar de rechthebbenden op de lading en op de opbrengst, een onderzoek, dat bij het schrijven van dit artikel nog niet is voltooid.

De afrekening in Indische guldens zal ook hier geschieden volgens bovengenoemde richtlijnen. De afdoening is echter in zooverre eenvoudiger dan bij den import, dat de opbrengst in vreemde valuta in den regel bij het sluiten van het valutacontract door de banken met de exporteurs in guldens werd afgerekend, zoodat het aantal nog af te wikkelen valutacontracten gering is.

Regelingen voor de overdracht van andere waarden.

Voor de afrekening van in het buitenland geïnde coupons, dividenden, lossingen, assurantiepenningen, incassi, gekweekte renten e.d., posten, die ook in de boekhouding van particulieren voorkomen, geldt dezelfde regel. In het algemeen zal in deze gevallen de verrekening tegen den nieuwen koers geschieden, gelet op het feit, dat men voor de afleyering van deze waarden geen valutacontract placht af te sluiten en daartoe ook niet verplicht was.

Afrekening met het Deviezenfonds.

Vorenstaande uiteenzetting betrof de verrekening tusschen de banken en cliënten. Thans dient nog de verhouding tusschen banken en Deviezenfonds te worden onderzocht.

De oplossing van dit vraagstuk leverde geen bijzondere moeilijkheden, daar hierbij kon worden uitgegaan van het axioma, dat de banken onder de deviezenwetgeving geen risico voor koerswijzigingen liepen. De aan- en ver- kopen

van vreemde valuta door de banken, zowel contant alsook op termijn, diende dagelijks aan het Deviezeninstituut te worden gerapporteerd, terwijl het saldo ook dagelijks aan het Deviezenfonds moest worden verkocht, respectievelijk van het Fonds worden aangekocht. Het risico werd gedragen hetzij door den cliënt, hetzij door het Deviezenfonds. De banken vervulden slechts de functie van schakel tusschen het Deviezenfonds en het publiek.

In deze gedachtegang is het logisch, dat de banken van de devaluatie geen voor- of nadeelen ondervinden, dus eenerzijds geen winsten maken en anderzijds geen verliezen lijden. Dit wordt bereikt door het voorschrift, dat de afrekening tusschen banken en Deviezenfonds zal geschieden tegen dezelfde koersen als waartegen de verrekening met cliënten plaats heeft.

Een uitzondering hierop vormen de werkkapitalen, welke de banken, met toestemming van het Deviezeninstituut, voor eigen rekening en risico mochten aanhouden. Thans is ook de aflevering van deze saldi voorgeschreven, waarbij de nieuwe koers zal worden vergoed, zoodat de banken over deze werkkapitalen devaluatiewinst maken. In de toekomst zullen zij zich het werkkapitaal uitsluitend moeten verschaffen door „crosses” met het Deviezenfonds, dus contante aankoop van vreemde valuta van het Fonds en gelijktijdige verkoop op termijn.

Vergoeding in vrij of in geblokkeerd geld.

De vergoeding voor de afgeleverde waarden geschiedt in Indisch courant door contante uitbetaling, of door crediteering in de boeken van de bankinstelling, waaraan de aflevering heeft plaats gehad, op een vrije of geblokkeerde rekening.

Op een geblokkeerde rekening komt de tegenwaarde van de saldi, welke reeds onder contrôle van het Deviezeninstituut zijn, met uitzondering echter van de tegenwaarde der van 8 Maart 1946 af betaalbaar gestelde buitenlandse provenuen van fondsen, zoals coupons, dividenden e.d. Voorts wordt geblokkeerd de tegenwaarde der van 8 Maart 1946 af beschikbaar gekomen provenuen van afgeloste obligaties, van claims en andere kapitaalsrevenueen.

De tegenwaarde van nog aan te melden en over te dragen buitenlandse waarden — met uitzondering van buitenlandsch bankpapier, „traveller cheques” en credietbrieven — wordt voor 50 pCt. op een geblokkeerde rekening geboekt en voor 50 pCt. op een vrije rekening, dan wel contant uitbetaald.

In de overige gevallen, met inbegrip van de hierboven gemaakte uitzonderingen, heeft contante uitbetaling of crediteering op een vrije rekening plaats.

Men dient de blokkeering echter niet te tragisch op te vatten, sedert deze saldi voor bepaalde doeleinden kunnen worden gedeblokkeerd, bijvoorbeeld om te dienen als bedrijfskapitaal of voor den aankoop van deviezen, indien het Deviezeninstituut daarvoor vergunning heeft verleend.

Ontheffing van de verplichting tot aanmelding en overdracht.

De verplichting tot aanmelding en overdracht ten behoeve van het Deviezenfonds heeft geen betrekking op waarden, uitgedrukt in Nederlandsche, Surinaamsche of Curaçaosche guldens. Niettemin kunnen de houders van deze waarden niet vrijelijk daarover beschikken, gelet op artikel 11 van de Deviezenverordening, dat daarvoor een vergunning van het Deviezeninstituut voorschrijft. Het ligt echter in de bedoeling hiervoor een algemeene vergunning te verleen.

Eveneens zijn van deze verplichting vrijgesteld ingezetenen, die, voorzoover zij natuurlijke personen zijn, in hun beroep of bedrijf geen zaken doen met het buitenland en niet Nederlandsch onderdaan zijn, en, voorzoover zij wel zaken doen met het buitenland, ten genoegen van het Deviezeninstituut hebben aangetoond, dat bedoelde waarden niet voortkomen of voortgekomen zijn uit het in Nederlandsch-Indië uitgeoefend beroep of bedrijf.

Voor rechtspersonen geldt de ontheffing ten aanzien van die, welke buiten het Koninkrijk zijn gevestigd en ten genoegen van het Deviezeninstituut hebben aangetoond, dat bedoelde waarden niet behooren tot het actief van het in Nederlandsch-Indië uitgeoefend bedrijf en niet voortkomen of voortgekomen zijn uit dat bedrijf.

De in beide voorgaande alinea's vermelde ontheffingen stammen uit een periode, toen het contact met Nederland was verbroken. Onder de huidige omstandigheden schenken zij geen bevrediging, mede in verband met den eisch tot concordantie op dit punt tusschen de deviezenwetgeving in Nederland en in Indië. Een herziening kan op korten termijn worden tegemoet gezien.

Slotopmerkingen.

De hierboven ontwikkelde regel werkt aldus uit, dat alle verrekeningen plaatsvinden op basis van den nieuwen koers, behoudens in de gevallen, waarin een valutacontract is gesloten. In dat geval dient de overeengekomen koers tot grondslag. Voor de afrekening van meerder- en minderbeloopen zijn speciale regels gesteld.

In de uitvoering worden geen moeilijkheden verwacht, in verband met het feit, dat, zooals reeds werd vermeld, de saldi zelf, alsook de waarden, die de inkomsten afwerpen, dank zij de voor de bezetting getroffen maatregelen onder berusting van de banken zijn, waardoor de afwikkeling wordt vergemakkelijkt. Slechts de waarden, die toebehooren aan personen, die vóór de bezetting geen ingezetene waren, en van de ingezetenen, die tijdens de bezetting buiten Nederlandsch-Indië verbleven en in die periode een saldo in vreemde valuta konden aankweken, vallen hierbuiten. Voorts de waarden, waarvan de aflevering of in bewaring geving niet was gelast, terwijl voor de provenuen deze verplichting wel gold. Voorbeelden hiervan zijn de opbrengsten van onroerende goederen, uitbetaalde levensverzekeringen e.d.

Een moeilijkheid kan zich echter voordoen, wanneer de archieven zoowel van de bank alsook van den cliënt zijn vernietigd en dientengevolge het bestaan van een valutacontract niet kan worden bewezen. Hierin wordt voorzien door de bepaling, dat het Deviezeninstituut in dergelijke gevallen zal beslissen over den aan te leggen koers, waarbij het zich zal laten leiden door het gegeven, of de betrokken importeur zijn risico al of niet placht af te wentelen door het sluiten van een valutacontract. Men kon namelijk een uitgesproken voorkeur waarnemen bij de verschillende importeurs voor het een of voor het ander. Voor exporteurs is deze kwestie van minder beteekenis. Ook grensgevallen zullen aan het oordeel van het Deviezeninstituut worden onderworpen, dat daarin een op meergenoemd criterium gebaseerde beslissing zal nemen.

Tenslotte is er nog een vraagstuk, dat in dit verband vermelding verdient, met name of Nederland op een deel van deze deviezen aanspraak kan maken. Deze mogelijkheid zou zich kunnen voordoen, wanneer een bepaald persoon intusschen naar Nederland is vertrokken en aldaar ingezetene is geworden, een verschijnsel, dat zich bij de massarepatriëring op groote schaal heeft voorgedaan. De beantwoording van deze vraag hangt samen met de regeling van het ingezetenschap als zoodanig, waarover thans overleg wordt gepleegd tusschen De Nederlandsche Bank en het Nederlandsch-Indisch Deviezeninstituut.

Batavia, 20 November 1946.

T. J. A. MEURS.

BOEKBESPREKING.

Dr. W. Sleumer Tzn., Opleiding tot het zakenleven. Amsterdam 1946, H. J. Paris.

In het woord vooraf vertelt de schrijver iets van zijn procédé. „Meestal”, zegt hij, „geef ik door aanhalings-tekens aan, wat ik letterlijk ontleende, soms ook niet

door de omzetting van de gedachten, zodat zij logisch in mijn betoog zouden passen". Dit is geen gelukkige werkwijze gebleken; zij zal wel mede schuldig zijn aan het bijwilen verwarde van schrijver's betoog.

Op blz. 21 lezen we bijv. plotseling het recept: „Door rouleren van het personeel over de verschillende afdelingen zal men uiteindelijk de beste plaats voor elk der leden van het personeel kunnen vaststellen". Is dit een „omgezette gedachte" of schrijver's mening? Die zal zo in zijn algemeenheid in de praktijk niet door velen worden gedeeld.

Wat moet men denken van het volgende, dat op blz. 34 te lezen staat, als de schrijver de „veranderde geestelijke houding" bij het personeel bespreekt:

„Steeds dient de vraag te zijn: „Hoe bereik ik het grootste nut voor den ander, den naaste?" Maar dit eist een andere geestelijke habitus dan voorheen overwegend voorkwam. Daartoe is hetzij omkering van den mens, hetzij keuze, selectie, naar andere maatstaven nodig". Als dit een alternatief is, zal selectie wel het eenvoudigst zijn.

Op blz. 64 volgt na de constatering, dat het type, dat volgens Heymans' typologie het meest geschikt is voor commerciële activiteit, tevens een slecht debiteur is, de belangwekkende mededeling, dat men „ook voor hogere geestelijk veeleisende beroepen thans een diagnose (kan) stellen met een mate van nauwkeurigheid van 97 à 98 pCt". Dit weer zonder bronvermelding; hier had ik de populariteit zonder bezwaar even geweld zien aandoen met een voetnootje.

De schrijver maakt van alles overhoop en telkens krijgt men de indruk, dat hij populariteit met oppervlakkigheid en slordige formulering verwacht.

Nuttiger dan de onevenwichtige beschouwingen in dit boekje lijkt ons de inventarisatie van de min of meer doelbewust voor handelsfuncties opleidende onderwijsinrichtingen. Op dit punt heerst er bij vele zakenleiders nog eens onkunde en ook de ouder kunnen, als zij in dit opzicht beter worden voorgelicht, een doelmatiger keuze doen.

Voor het overige kan ik echter de optimistische verwachtingen, die de schrijver van zijn boekje koestert, tot mijn spijt niet delen.

S. GERKEMA

AANTEKENINGEN.

DE SFEEER DER ONDERNEMING.

In een drietal belangwekkende beschouwingen onder den titel „The climate of work" heeft „The Economist" ¹⁾ eenigen tijd geleden aandacht gewijd aan hetgeen binnen het kader der individueele onderneming kan geschieden om den werknemers het gevoel bij te brengen, dat zij inderdaad als deelgenooten worden beschouwd.

Bij deze beschouwingen staat voorop, dat de geheele vakvereenigingsapparatuur zich te veel heeft toegeespit op de werkzaamheden van den top (landelijke onderhandelingen, zittingnemen in regeeringsinstantiës e.d.) en dat te weinig aandacht wordt gewijd aan de verhoudingen, waarmede de werknemer dagelijks heeft te maken. Bij de behandeling van maatregelen van bepaalde bedrijfstakken, zoo bijv. in het rapport der „Working Party" voor de katoenindustrie, worden tegenover elkaar gesteld „laissez faire" en nationalisatie, alsof er geen derde weg zou bestaan om door verbetering van de sfeer, waarin de arbeider werkt, de zoo noodzakelijke verhooging der arbeidsproductiviteit te bereiken. Om het nastreven van „full employment" en garantie omtrent de arbeidsvoorwaarden is men er nog niet.

¹⁾ „The climate of work" in „The Economist" van 13 Juli 1946; „A profits policy" in „The Economist" van 27 Juli 1946; „Personnel Management" in „The Economist" van 10 Augustus 1946.

Door dit laatste wordt nl. nog niet aan de arbeiders de noodzakelijke prikkel gegeven, om zich ten volle aan hun werk te geven. Integendeel, zij kunnen in bepaalde omstandigheden juist het omgekeerde effect hebben ²⁾. Indien een werkloosheid van maximaal 5 pCt. als doel wordt gesteld (in de jaren 1929—'37 bedroeg zij in Engeland gemiddeld 10 pCt.), dan moet dit medebrengen, dat het effect van premieloonstelsels zijn uitwerking gedeeltelijk zal missen. En ook het vaststellen van minimumloonen zal binnen het kader van een bepaald nationaal inkomen de mogelijkheden op loongebied kleiner maken. „The Economist" ziet dan ook op belastinggebied meer mogelijkheden liggen.

Naast „full employment" en loonregelingen gaat het er vooral om, de individueele arbeiders als het ware tot actieve medewerkers der onderneming te maken. Daarvoor is een zekere medezeggenschap („Workers' Control") onvermijdelijk, maar het daarvoor te scheppen apparaat mag niet de bedrijfsleiding te veel binden („to provide the machinery without unduly interfering with the mechanism of private enterprise").

De hiervoor in te stellen organen kunnen zich tot adviseeren blijven bepalen; uitvoerende bevoegdheid is onnoodig en ongewenscht. Het gaat er om, dat de werknemers van hun „genuine partnership" worden doordrongen en daarvan moet het te voeren overleg het symbool zijn. „It is understanding that is needed, not interference"! Maar dan moet de bedrijfsleiding ook niet aarzelen, de noodzakelijke gegevens over te leggen. Dit alles beteekent dus meer dan billijke regeling van aangenomen van personeel, selectie, promotie en maatregelen tegen willekeurig ontslag. Hier komt nog bij „the human touch". En om dat te kunnen doorvoeren moet het „personnel management" een steeds belangrijker rol in de onderneming gaan spelen.

Speciale functionarissen zullen hiervoor dienen te worden opgeleid. In dit verband diene, dat in 1944 het aantal „personnel officers" in Engeland het viervoudige bedroeg van dat van vóór den oorlog!

Een belangrijk punt is hierbij de houding der vakbonden. In den beginne stonden zij aarzelend tegenover de geschetste ontwikkeling. Zij waren bevreesd uit de ondernemings sfeer te worden uitgeschakeld en te worden gereduceerd tot „remote, somewhat detached national negotiating bodies". Vandaar hun aanvankelijke verzet tegen de „Joint Production Committees". Eerst toen het den bonden duidelijk werd, dat de „Joint Production Committees" niet tegen hen gericht waren, hebben zij hun houding herzien en zijn zelfs tot het adviseeren der „Joint Production Committees" overgegaan.

Natuurlijk zullen de vakbonden ook bij de instelling van organen van overleg in de onderneming een taak hebben, door de arbeiders ten deze van advies te dienen ³⁾. Ook zullen zij klachten der arbeiders naar hogere organen kunnen doorgeven. Maar indien de vakbonden inderdaad ook in de ondernemingsorganen een rol willen spelen, dan zullen zij begrip moeten gaan toonen voor de problemen der bedrijfsleiding. Op dit punt valt nog veel te doen en het vormt één der grootste struikelblokken voor de directe sociale sfeer te geraken.

Een zeer belangrijk punt is het geven van meer inlichtingen over den kostprijs en het meer rekening houden met het arbeidersstandpunt bij het beschikken over de winst. Naast het zooveel mogelijk voorkomen van „short term"-werkloosheid bepleit „The Economist" om zonder restricties aan de arbeiders de positie van den geheelen bedrijfstak en hun individueele be-

²⁾ Zie ook: „Bedrijfs efficiëncy en arbeidsproductiviteit" door Drs. A. M. Groot in „E.-S.B." van 25 December 1946.

³⁾ Interessant is in dit verband de controverse in onze vakbeweging t.a.v. de rol der vakbonden bij de instelling van ondernemingsraden.

drijf duidelijk te maken. De arbeiders moeten een duidelijk beeld krijgen van de richting, waarin het bedrijf zich ontwikkelt en zij moeten vooruitgang op een bepaalde wijze kunnen constateeren. Wat nu met name de winstpolitiek betreft, hier staan kapitaal en arbeid vrijwel tegenover elkaar. Streeft het kapitaal uiteraard naar een zoo groot mogelijk dividend, de arbeid neemt het standpunt der coöperaties in, d.w.z. betrekkelijk laag gefixeerd over een verdeling van de resterende winst over de consumenten. Toch zijn in de praktijk de standpunten verder naar elkaar toegesloegen. Werd van ondernemerszijde verklaard, dat: „Profit can no more be the objective of a business than eating is the objective of living”, anderzijds wordt van arbeiderszijde de noodzaak van het winstprincipe niet ontkend. Zoo verklaarden in 1944 een aantal Labourleiders: „Profit is under the present system to a large extent both a taste of efficiency and a condition of survival; and we know of no alternation to it as a means of meeting the risks of private enterprise or of keeping the risks-taking capitalist up to scratch”. Bij verklaringen voor het „Cohen Committee” werd door de T.U.C. de juistheid erkend van het reserveeren („reserves ploughed back into the business”). Al is men dus in beginsel elkaar wel genaderd, op twee punten doen zich in de praktijk moeilijkheden voor:

- a. De arbeid wil weten, hoeveel winst er in iedere onderneming wordt gemaakt, en wil kunnen beoordeelen, in hoeverre die winst laag is tengevolge van onvoldoende efficiency, dan wel hoog tengevolge van monopolies.
- b. De arbeiders wil garantie hebben, dat er geen hooger dividend wordt uitgekeerd dan strikt noodzakelijk is en dat hetgeen daarboven uitkomt ten goede komt aan consumenten en arbeiders.

Wat punt a. betreft ondersteunt „The Economist” dezen wensch, met het oog op verhooging der efficiency en de verbetering der industriële verhoudingen. Verwezen wordt naar de rapporten der „Working Party” voor de katoen- en de aardewerkindustrie, waarin voor betere kostprijscalculatie wordt gepleit, ook in verband met vergelijking der efficiency tusschen verschillende bedrijven; in het katoenrapport wordt zelfs volledige publicatie van de financiële resultaten van alle ondernemingen met een belangrijk aantal arbeiders aanbevolen (ook voor zgn. „private companies”). Deze wensch, die verder gaat dan de aanbevelingen van het „Cohen Committee” (dat de zaak trouwens alleen van de zijde der beleggers bezag), is o.a. een middel om de verdenking van „unearned increment” tegen te gaan; in het algemeen om de winst te zien in een juiste verhouding tot omzet, kapitaal en reserves. Deze uitgebreide informatie zullen uiteraard van vertrouwelijke aard moeten zijn en ter beschikking komen van „Joint Production Committees” en dergelijke organen.

Punt b. is moeilijker te verwezenlijken. Verschillende richtlijnen zijn hierbij aan te geven:

1. Het dividend moet een behoorlijke toevloeiing van kapitaal garandeeren; dus hooger zijn in speculatieve bedrijven.
2. Winstbedragen boven het maximum moeten hetzij in het bedrijf worden geïnvesteerd, hetzij aan de consumenten ten goede komen door lagere prijzen of een „coöperatief” dividend.
3. Indien dit surplus het gevolg is van een inflatoire situatie, dient het te worden afgeroomd door een speciale belasting.
4. De dividendpolitiek van de gevestigde ondernemingen moet steeds meer het „public utility”-principe benaderen.
5. De vakbond wordt erkend als belanghebbende in de dividendpolitiek. Er wordt dus een toelichting gegeven aan het overlegorgaan in de onderneming.

. Al ontmoeten deze punten allerlei bezwaren, toch wordt de vraag gesteld, of de grondgedachte zoo redelijk is, dat nl. de onderneming niet slechts privé eigendom is, maar een „joint undertaking”, waarbij het consumentenbelang primair is en de positie van den particulieren kapitaalbezitter steeds meer nadert tot die van den verschaffer van arbeid of van land. Hierbij dient men ervoor te waken, dat de kip met de gouden eieren geslacht wordt. Men zou bijv. kunnen denken aan een „elastisch” dividendplafond.

Door een dergelijke dividendpolitiek zou men „Labour” ertoe brengen een loonpolitiek te aanvaarden, hetgeen van bijzonder belang is om inflatie te vermijden en om de distributie der beschikbare arbeidskrachten over de verschillende bedrijfstakken te verzekeren. De hier uitgestippelde politiek kan niet door een wet worden bereikt, ook niet door een wet, aangevuld met uitvoeringsmaatregelen. Het gaat hier niet om het vaststellen van bindende regelingen, doch om nieuwe gebruiken en denkwijzen. De sociale regels van een vrije maatschappij worden meer bepaald door de publieke opinie dan door wetgeving en rechtspraak.

Er zal echter nog heel wat moeten veranderen voordat de hier aangegeven richtlijnen algemeen zullen zijn aanvaard. Al is er ook verheugende toenadering tusschen de werkgevers- en werknemersopvattingen aan den top, in de sfeer der onderneming is te dien aanzien nog veel te verbeteren.

„The Economist” pleit tenslotte voor modelbedrijven wat de industriële verhoudingen betreft (vergelijkbaar met de suggesties gedaan door de „Working Party” voor de katoenindustrie, die tot modelbedrijven te geraken wat betreft de efficiency).

De modelbedrijven zouden aan de volgende eischen dienen te voldoen:

- a. Dividend of winstaandeel beperkt in verhouding tot het verloonde bedrag.
- b. Volledige inlichtingen aan de arbeiders inzake kostprijzen en financiële resultaten.
- c. Personeelpolitiek die aan alle eischen voldoet.
- d. Arbeidscontracten van langen duur (bijv. 1 jaar) voor alle arbeiders, die een zekeren graad van rendement hebben bereikt.
- e. Overleg met de arbeiders („joint consultation”) in den ruimsten zin, in ruil voor een toezegging hunnerzijds, dat zij de productie zooveel mogelijk zullen opvoeren.

Wij hopen hiermede de gedachten van het gezaghebbende orgaan zoo goed mogelijk te hebben weergegeven. Het betreft een onderwerp, dat voor het Nederlandsche bedrijfsleven even belangrijk is als voor het Engelsche. Verhooging der arbeidsproductiviteit en het door de arbeiders ten volle hieraan medewerking verlenen staat zoowel hier als bij onze westelijke burenen in het centrum der belangstelling. Dat, om deze medewerking te verkrijgen, de menselijke factor in het productieproces ten volle tot zijn recht moet kunnen komen, staat wel vast. In hoeverre het door „The Economist” ontwikkelde programma daarvoor de juiste oplossing biedt, zal nader dienen te worden gezien. De bedoeling is uitsluitend om deze belangrijke punten ook hier ter discussie te stellen.

Mr. Ir. A. W. QUINT.

DE GEMEENTEBEGROTING VAN ROTTERDAM VOOR 1947.

Burgemeester en Wethouders hebben op Oudejaarsdag de begroting voor 1947 aan den Gemeenteraad aangeboden met een tekort van f 51 miljoen (vorig jaar f 50 miljoen). Het College merkt daarbij op, dat de werkelijke tekorten niet op deze bedragen mogen worden gesteld,

omdat nog een bijdrage uit de Tweede Afdeeling van het Gemeentefonds te wachten is, waarvan de grootte niet bekend is. In 1943/1945 werd deswege ontvangen 11,5, 10,2 en 10,2 miljoen gulden. Zou Rotterdam weer een dergelijke bijdrage mogen innen, dan zou toch altijd nog op een deficit van ruim f 40 miljoen moeten worden gerekend. Voor een stad als Rotterdam een zeer hoog bedrag, dat tezamen met de reeds „gekweekte” tekorten van vorige jaren een bedrag van meer dan f 250 miljoen ten laste van de Gemeente laat. Wegens rente op deze schuld is f 6,6 miljoen uitgetrokken. Daarnaast staat nog een som van f 5 miljoen aan rentebetalingen wegens onteigende gronden in de binnenstad, welk bedrag op den kapitaal-dienst is geplaatst en dat derhalve den gewonen dienst niet belast. De totale schuld der Gemeente is ruim f 500 miljoen, waarvan — zooals bleek — ruw genomen de helft als crisisschuld is aan te merken.

Het is de bedoeling voor de crisisschuld een dekkingsplan op te stellen. Zou daarvoor f 10 miljoen aan aflossing worden geraamd, dan zou het tekort van f 51 miljoen op f 61 miljoen moeten worden verhoogd. Zou het Rijk dan ook weer ongeveer f 10 miljoen beschikbaar stellen, dan zal het tekort van 1947 f 51 miljoen blijven; met andere woorden er bestaat de mogelijkheid, of eigenlijk: de waarschijnlijkheid, dat de extra-bijdrage, oorspronkelijk bestemd om het deficit van 1947 te drukken, zal moeten worden aangewend als afschrijving op vroegere tekorten, zoodat per saldo geen verbetering wordt bereikt en het geheele dekkingsplan niet meer dan een fictie zal zijn.

Nog enkele cijfers: het nadeelig saldo van den Gemeentelijken Dienst voor Sociale Zaken heeft het cijfer van f 22,8 miljoen bereikt; het Havenbedrijf toont een tekort van bijna f 6,4 miljoen; alle bedrijven (winst- en verliesgeven-de) tezamen vragen een bijdrage uit de algemeene middelen van f 7,7 miljoen. Vroeger was het omgekeerd en brachten de diensten en bedrijven geld in de gemeentekas. Het Hoofdstuk Belastingen wijst een totaal aan van f 13,5 miljoen, waarbij men nog de op een ander hoofdstuk vermelde straatbelasting kan tellen van bijna f 4 miljoen.

Deze cijfers toonen wel aan, hoe deplorabel de toestand is. Ook Amsterdam en Den Haag hebben voor 1946 groote tekorten moeten ramen en voor 1947 moeten andermaal aanzienlijke nadeelige saldi worden verwacht. In totaal zullen ruim 800 Nederlandsche gemeenten noodlijdend zijn.

GELD- EN KAPITAALMARKT.

In de afgelopen week kwam in de marktdisconto's vrijwel geen verandering. De handel in schatkistpapier stagneerde vrijwel geheel, hetgeen ten deele werd veroorzaakt door het feit, dat in Januari en Februari van dit jaar geen papier vervalt, en herbeleggingsvraag dus niet bevredigd behoeft te worden. De laatste weekstaat van De Nederlandsche Bank in het afgelopen jaar liet een stijging der biljettencirculatie met f 35 miljoen zien, hetgeen in deze periode van het jaar, welke altijd een groote behoefte aan contant geld vertoont, niet verwonderlijk is. Het is echter de vraag, of in de komende weken veel bankpapier naar de banken terugstroomt. Tengevolge van allerlei mutaties daalden de saldi der banken bij de centrale bank met f 37 miljoen tot f 90 miljoen. Dit saldo is niet bijzonder groot, wanneer nog belangrijke bedragen aan zekerheidsstellingen zullen moeten worden betaald, daar in de komende twee maanden geen schatkistpapier komt te vervallen.

Op 9 Januari a.s. zal het prospectus voor de conversie-leening 1947 verschijnen. Alle 4 en 3½ pCt. staatsleeningen zullen worden geconverteerd, alsmede de kortlopende 3 pCt. staatsleeningen 1936. In totaal wordt een bedrag van f 2.746 miljoen omgezet in een leening met een looptijd van ten hoogste 40 jaar en een rentevergoeding van 3 pCt. tot 1957 en daarna 3½ pCt. De stukken kunnen à pari worden gebruikt voor de betaling der heffingen.

Tusschentijdsche aflossingen vinden niet plaats, maar ter ondersteuning van den beurskoers geldt de vrij ongunstige bepaling, dat bij koersdaling beneden 97 pCt. jaarlijks 2½ pCt. van het uitstaande bedrag ter beurze zal worden ingekocht. De conversie zal automatisch geschieden, d.w.z. alleen indien men aflossing wenscht, dient men voor 27 Januari a.s. een daartoe verkrijgbaar formulier in te zenden. In dat geval wordt het bedrag op een ten hoogste vijf jaar geblokkeerde conversierekening geboekt, welke niet verhandelbaar en niet beleenbaar zal zijn, doch de vrij hooge rente van 2½ pCt. zal dragen. Tot het totale bedrag der conversierekeningen kan een gedwongen leening worden uitgeschreven. Het ligt niet in de bedoeling om voorloopig nieuwe stukken voor de geconverteerde obligaties uit te geven. Pas na afloop van de effectenregistratie en de inning der heffingen zal dit geschieden, wanneer dus vaststaat, welk bedrag der conversieleening nog in handen van het publiek blijft.

Het is van belang, dat het rentetype dezer leening 3—3½ pCt. bedraagt, en dus niet 3 pCt., zooals sedert de bevrijding voortdurend door den minister van Financiën als rentetype voor langlopende leeningen werd aangegeven. Hier is blijkbaar sprake van een wijziging in de rentepolitiek der monetaire autoriteiten. Immers, men kan moeilijk aannemen, dat de houding der beleggers hiertoe heeft genoopt, daar de Overheid over voldoende hulpmiddelen beschikt om haar rentepolitiek te effectueeren. Wanneer echter, ondanks tal van krachtige verzekeringen op vroegere tijdstippen, in de rentepolitiek een verandering wordt gebracht, weet men niet, of het hierbij zal blijven. Dit klemt temeer, omdat het hier een door de monetaire autoriteiten aangebrachte vrijwillige wijziging betreft. Het vertrouwen in het rentebeleid en het monetaire beleid in het algemeen wordt door dergelijke wijzigingen stellig niet versterkt.

Wat de Amerikaansche effecten betreft is thans na verkregen vergunning van De Nederlandsche Bank een ruilmogelijkheid geschapen voor in Amerika ten name van een inleveringskantoor gedeponeerde effecten, welke op 1 Januari 1947 aan ingezetenen toebehoorden. Om te bereiken, dat De Nederlandsche Bank toch nog voldoende dollars verkrijgt, is bepaald, dat slechts 75 pCt. van de opbrengst der verkochte effecten mag worden herbelegd, terwijl voor binnen één jaar losbare fondsen geen vergunning tot ruil zal worden gegeven. De opbrengst van lossingen moet immers aan De Nederlandsche Bank worden afgedragen, welke verplichting door ruil zou kunnen worden ontdoken. Tenslotte mogen alleen de in Amerika officieel genoteerde fondsen als herbelegging worden gekocht. Deze bepaling dient om te voorkomen, dat Nederlandsche fondsen worden aangekocht, welke in Amerika dikwijls aanzienlijk beneden de pariteit met Amsterdam worden verhandeld, maar waardoor 's lands deviezenreserve zou worden verminderd.

Het koerspeil vertoonde in de drie beursdagen van de afgelopen week voor de binnenlandsche industriele fondsen een voortgaande koersstijging, terwijl de Indische fondsen over het algemeen een lichte daling vertoonden, ten deele veroorzaakt door winstnemingen.

	27 Dec. 1946	3 Jan. 1947
A.K.U.	136 GB	145 GB
v. Berkel's Patent	107½ GB	114 GB
Kon. Nederlandsche Hoogovens ..	114	119 GB
Lever Bros Unilever C. v. A.	246	253½
Philips G. b. v. A.	319½	325 GB
Koninklijke Olie	350	357½
H.A.L.	149	156 GL
N.S.U.	136½	141½
H.V.A.	194	191
Deli Mij. C. v. A.	118	116
Amsterdam Rubber	138	134

STATISTIEKEN.

DE NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte balans op 6 Januari 1947.

Activa.

Wissels, promessen en schuldbrieven in disconto	Hoofdbank f —) Bijbank „ —) Agentsch. „ 5.000,—)	f 5.000,—)
Wissels, schatkistpapier en schuldbrieven, door de Bank gekocht (art. II, 1e lid, sub 3 van de Bankwet 1937) art. 4 van het Koninklijk besluit van 1 October 1945, Staatsblad No. F 204)		
Relevingen: (incl. voorschotten in rekening-courant op onderpand)	Hoofdbank f 143.513.074,57 *) Bijbank „ 731.496,24 Agentsch. „ 7.990.279,69	
	f 152.234.851,50	
Op effecten, enz.	f 151.447.115,39 *)	
Op goederen en ceelen	787.735,11	f 152.234.850,50 *)
Voorschotten aan het Rijk (art. 16 van de Bankwet 1937)		
Munt en muntmateriaal:		
Gouden munt en gouden muntmateriaal	f 699.730.964,46	
Zilveren munt, enz.	1.147.594,93	700.878.559,39
Papier op het buitenland	f 4.434.785.830,03	
Tegoed bij correspondenten in het buitenland	109.152.700,62	
Buitenlandsche betaalmiddelen	15.973.650,59	4.559.912.181,24
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfonds	70.715.523,46	
Gebouwen en inventaris	3.000.000,—	
Diverse rekeningen	25.897.885,14	
	f 5.512.643.999,73	

Passiva.

Kapitaal	f 20.000.000,—
Reservefonds	12.377.412,28
Bijzondere reserve (winst herwaardeering goudvoorraad per 2 Juli 1945)	209.277.096,67
Andere bijzondere reserves	76.798.079,95
Pensioenfonds	15.464.462,64
Bankbiljetten in omloop (oude uitgifte)	233.968.835,—
Bankbiljetten in omloop (nieuwe uitgifte)	2.736.834.060,—
Bankassignaties in omloop	50.549,53
Rekening-courant saldo's:	
's Rijks Schatkist	f 1.071.525.873,52
speciale rekening	110.548.500,—
Geblokkeerde saldo's van banken	115.467.238,33
Geblokkeerde saldo's van anderen	46.490.387,87
Vrije saldo's	623.780.377,79
Diverse rekeningen	1.967.812.377,51
	237.061.126,15
	f 5.512.643.999,73

1) Waarvan schatkistpapier rechtstreeks door de Bank in disconto genomen
 *) Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad no. 99), 42.165.200,—
 Circulatie der door de Bank namens den Staat in het verkeer gebrachte muntbiljetten, 154.951.379,—

BANK VAN ENGELAND.
(Voornaamste posten in miljoenen ponden).

Data	Metaalvoorraad	Govt. debts and Govt. securities	Fiduciary issue	Biljetten in circulatie		Biljetten in Banking Dept.
				Totaal	Public deposits	
30 Aug. '39	263,0	295,8	300	529,5	33,5	34,2
14 Juni '45	0,2	1.299,3	1.300	1.276,0	24,2	23,5
25 Dec. '46	0,2	1.449,1	1.450	1.428,2	22,1	22,1
1 Jan. '47	0,2	1.449,1	1.450	1.421,6	28,7	28,7

Data	Gouden en zilveren munten	Govt. securities	Other securities		Deposits		
			Disc. and advances	Securities	Totaal	Public deposits	Banken
30 Aug. '39	0,7	113,1	6,4	24,9	160,2	31,4	201,4
14 Juni '45	1,2	235,5	4,5	13,9	261,6	8,4	270,0
25 Dec. '46	1,3	311,8	13,6	15,8	346,5	10,3	356,8
1 Jan. '47	1,3	344,7	13,9	19,1	389,5	8,9	398,4

DE NEDERLANDSCHE BANK.
(Voornaamste posten in duizenden guldens).

Data	Munt en muntmateriaal	Papier op het buitenland	Tegoed bij corresp. in het buitenland en buitenlandsche betaalmiddelen	Wissels, prom. enz. en open marktpapier	Beleggingen
18 Nov. '46	700.316	4.430.806	113.732	6	153.188
25 „ '46	700.612	4.430.806	76.680	6	157.931
2 Dec. '46	700.613	4.430.806	76.973	6	171.724
9 „ '46	700.841	4.430.806	81.770	6	153.819
16 „ '46	700.863	4.430.806	88.615	6	152.574
23 „ '46	700.875	4.434.786	84.103	5	155.552
30 „ '46	700.876	4.434.786	100.816	5	153.109
6 Jan. '47	700.879	4.434.786	125.126	5	152.235

Data	Bankbiljetten in omloop	Saldo in rekening-courant			
		's Rijks Schatkist	Geblokkeerde saldi van banken	Geblokkeerde saldi van anderen	Vrije saldi
18 Nov. '46	2.605.899	1.191.163	81.602	50.776	654.750
25 „ '46	2.614.533	1.141.425	59.859	49.833	687.370
2 Dec. '46	2.668.391	1.233.458	50.655	46.352	578.003
9 „ '46	2.655.096	1.216.671	89.883	43.798	558.023
16 „ '46	2.646.081	1.188.320	05.593	44.449	569.540
23 „ '46	2.711.418	1.099.241	127.053	43.165	555.156
30 „ '46	2.744.451	1.099.855	190.071	43.706	590.158
6 Jan. '47	2.736.834	1.071.526	115.467	46.490	628.780

NATIONALE BANK VAN BELGIE.
(Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Totaal van den goudvoorraad 1)	Buitenlandsche devisa's	Papier op België	Voorschotten op overheidsfondsen	Deel en pasmunt	Vorderingen op den Staat
28 „ 1946	31.809	4.894	4.854	199	852	49.882
5 Dec. 1946	31.953	5.212	5.131	216	807	49.872
12 „ 1946	31.969	4.974	4.851	223	790	49.797
19 „ 1946	31.980	5.199	4.823	206	719	49.597
26 „ 1946	32.226	5.648	4.953	214	698	49.158
2 Jan. 1947	32.241	5.633	5.559	213	795	49.888

Data	Overheidsfondsen	Totaal activa 2)	Bankbiljetten in omloop	Rekening-courant saldi		Resoluitwet van 6 Oct. '44 3)
				van de Schatkist	van anderen	
21 Nov. 1946	641	157.270	71.602	1	4.092	634
28 „ 1946	641	158.475	71.703	5	4.286	632
5 Dec. 1946	641	159.114	72.502	3	4.131	626
12 „ 1946	641	158.643	72.052	2	4.111	623
19 „ 1946	641	158.617	71.769	3	4.374	616
26 „ 1946	637	159.377	72.165	1	4.482	614
2 Jan. 1947	637	161.002	73.891	4	5.979	613

1) Waarvan 10.493 miljoen francs onbeschikbaar goudsaldo na herwaardeering van den goudvoorraad (Besluitwet no. 5 van 1-5-1944).
 2) Waaronder begrepen de post „Emissiebank te Brussel”, ten bedrage van 64.597 miljoen francs.
 3) Deze post omvat: oude biljetten over te boeken op tijdelijk onbeschikbare of geblokkeerde rekeningen en niet aangegeven oude biljetten.

BANK VAN FRANKRIJK.
(Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Metaalvoorraad	Disconto's en voorschotten	Voorschotten aan den Staat		
			Vaste	Schatkist	Bezettingskosten Duitschland
5 Dec. 1946	94.817	111.037	59.449	57.100	426.000
12 Dec. 1946	94.817	114.799	59.449	59.700	426.000
19 Dec. 1946	94.817	113.624	59.449	62.500	426.000
26 Dec. 1946	94.817	118.302	59.449	67.900	426.000

Data	Bankbiljetten in circulatie	Deposito's		
		Totaal	Staat	Diversen
5 Dec. 1946	715.498	58.314	814	57.500
12 Dec. 1946	713.369	61.287	768	60.519
19 Dec. 1946	711.813	63.555	826	62.729
26 Dec. 1946	721.865	63.458	765	62.693

FEDERAL RESERVE BANKS.
 (Voornaamste posten in miljoenen dollars).

Data	Metaalvoorraad		Other cash	U.S. Govt. securities
	Totaal	Goudcertificaten		
3 Dec. 1941	20.805	20.553	236	2.184
7 Juni 1945	18.357	17.412	247	20.896
12 Dec. 1946	18.296	17.504	258	24.128
19 Dec. 1946	18.382	17.589	250	23.210

Data	F.R.-biljetten in circulatie	Deposito's		
		Totaal	Govt.	Member-banks
3 Dec. 1941	7.730	15.108	320	13.178
7 Juni 1945	22.860	17.350	352	15.432
12 Dec. 1946	24.896	17.979	626	16.479
19 Dec. 1946	24.963	17.523	237	16.517

ZWEEDSCHE RIJKSBANK.

(Voornaamste posten in miljoenen kronen).

Data	Goud	Staatsfondsen		Saldo buitenland	Fondsen ter beschikking der staats-schuld	Reguleringsrekeningen goud en diversen
		Eigen	Vreemd			
31 Dec. 1939	578	234	310 ¹⁾	—	—	335
31 Dec. 1945	1.062	421	840 ¹⁾	—	1.066	716
14 Dec. 1946	900	450	552	234	831	742
23 Dec. 1946	867	1.439	521	216	94	723

Data	Biljetten in circulatie	Deposito's				
		Direct opvraagbaar				
		Totaal	Staat	Banken	45 dagen	Buitenlandse banken
31 Dec. 1939	1.422	424	267	153	0,1	23
31 Dec. 1945	2.782	952	831	80	302	98
14 Dec. 1946	2.635	912	772	41	231	168
23 Dec. 1946	2.815	837	645	93	231	172

¹⁾ Inclusief buitenlandsche banksaldi.
NATIONALE BANK VAN ZWITSERLAND.

(Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Metaalvoorraad	Buiteni. wissels	Disconto's en voorschotten	Effecten	Biljetten in circulatie	Andere crediten
31 Aug. 1939	2.419,5	287,7	96,8	93,7	2.024,2	828,1
15 Juni 1945	4.773,8	121,1	373,3	63,7	3.450,5	1.810,0
23 Dec. 1946	4.952,3	144,0	138,8	54,9	4.022,9	984,6
31 Dec. 1946	4.949,9	158,0	238,7	52,7	4.090,7	1.163,7

OVERZICHT DER LAATSTE VIER VERKORTE BALANSEN VAN DE NEDERLANDSCHE BANK
 (in miljoenen guldens).

Actief	data	16-12-'46	23-12-'46	30-12-'46	6-1-'47	Passief	data	16-12-'46	23-12-'46	30-12-'46	6-1-'47
Wissels, promessen en schuldbrieven in disconto		— ¹⁾	— ¹⁾	— ¹⁾	— ¹⁾	Kapitaal		20,0	20,0	20,0	20,0
Wissels, schatkistpapier en schuldbrieven door de bank gekocht		—	—	—	—	Reservefondsen		12,4	12,4	12,4	12,4
Beleeningen		152,6	155,6 ^{*)}	153,1 ^{*)}	152,2 ^{*)}	Bijzondere reserve (winst herwaardeering goudvoorraad per 2 Juli 1945)		209,3	209,3	209,3	209,3
Voorschotten aan het Rijk		—	—	—	—	Andere bijzondere reserves		76,8	76,8	76,8	76,8
Munt en muntmateriaal:		—	—	—	—	Pensioenfondsen		15,5	15,5	15,5	15,5
Gouden munt en gouden muntmateriaal		699,7	699,7	699,7	699,7	Bankbiljetten in omloop (oude uitgifte)		237,1	237,0	237,0	237,0
Zilveren munt, enz.		1,1	1,1	1,1	1,1	Bankbiljetten in omloop (nieuwe uitgifte)		2.646,1	2.711,4	2.744,1	2.736,8
Papier op het buitenland		4.430,8	4.434,8	4.434,8	4.434,8	Bankaansluitingen in omloop		0,2	0,1	0,3	0,1
Tegoe bij correspondenten in het buitenland		72,9	68,5	84,8	109,2	Bankassigments in omloop		—	—	—	—
Buitenlandsche betaalmiddelen		15,7	15,6	16,1	16,0	Rekening-courant saldo's:		—	—	—	—
Belegging van kapitaal, Reserves en pensioenfondsen		70,3	70,3	70,8	70,7	's Rijks Schatkist		1.188,3	1.099,2	1.099,8	1.071,5
Gebouwen en inventaris		3,0	3,0	3,0	3,0	's Rijks Schatkist: speciale rekening		110,5	110,5	110,5	110,5
Diverse rekeningen		26,4	35,8	22,9	25,9	Geblokkeerde saldo's van banken		105,6	127,1	90,1	115,4
		—	—	—	—	Geblokkeerde saldo's van anderen		44,4	43,2	43,7	46,5
		—	—	—	—	Vrije saldo's		569,6	585,2	590,2	623,8
		—	—	—	—	Diverse rekeningen		236,7	236,7	236,6	237,0
		5.472,5	5.484,4	5.486,8	5.512,6			5.472,5	5.484,4	5.486,3	5.512,6

¹⁾ Waarvan schatkistpapier rechtstreeks door de Bank in disconto genomen.^{*)} Waarvan aan Ned.-Indië (Wet van 15-3-'33 Staatsblad no. 99)
EENIGE INDEXCIJFERS VAN DE INDUSTRIEELE PRODUCTIE IN NEDERLAND¹⁾.

1938 = 100	Mei 1945	Sept. 1945	Dec. 1945	Mrt. 1946	Aug. 1946	Sept. 1946	Oct. 1946	Nov. 1946
Walsproducten van ijzer en staal ²⁾	—	—	57	21	67	86	102	105
Cement	37	64	85	70	98	101	108	96
Metselsteenen	3	7	33	47	48	51	70	77
Deuren	·	·	·	41	30	27	44	39
Katoen- en linnenweverijen	1	8	21	33	43	48	50	51
Schoenen	·	41	57	73	·	83	97	·
Sigaren	8	25	36	47	49	56	65	·
Sigaretten	8	45	65	80	72	84	104	·
Boter	·	56	27	22	82	68	58	49
Kaas	·	49	1	20	87	63	69	38

¹⁾ Bron: „Statistisch Bulletin van het C.B.S.”; — beteekent 0; — beteekent de gegevens ontbreken.²⁾ 1940 = 100.
IN- EN UITVOER VAN NEDERLAND¹⁾.

Maand	Invoer		Uitvoer		Saldo
	Gewicht in duizenden tonnen	Waarde in miljoenen guldens	Gewicht in duizenden tonnen	Waarde in miljoenen guldens	
Aug. '39	2.317	127	1.206	92	— 35
1 e h. j. '46 gemidd.	819	·	212	·	·
p. maand	·	·	·	·	·
Juli '46	1.055	210	340	64	— 146
Aug. '46	1.337	207	389	60	— 147
Sept. '46	1.194	199	314	92	— 107
Oct. '46	1.131	211	484	110	— 101
Nov. '46	1.091	239	613	126	— 113

¹⁾ Bron: „Statistisch Bulletin van het C.B.S.”; — beteekent niet beschikbaar.
INDEXCIJFERS VAN LOONEN VOLGENS REGELINGEN IN NEDERLAND¹⁾.

1938/1939=100	Nijverheid ²⁾	Landbouw ³⁾	Nijverheid en landbouw
Aug. 1939	101	100	101
Mei 1945	116	190	126
Juni 1946	163 ^{*)}	241	174 ^{*)}
Juli 1946	165	241	176
Aug. 1946	166	241	176
Sept. 1946	166	241	177
Oct. 1946	164	241	175
Nov. 1946	165,0 ^{*)}	240,5	175,6 ^{*)}

¹⁾ Bron: „Statistisch Bulletin van het C.B.S.”.²⁾ Gemiddelden 24 bedrijfstakken.³⁾ Akkerbouw en veehouderij.^{*)} Herzijne cijfers.^{*)} Voorloopige cijfers.

Circulatie der door de Bank namens den Staat in het verkeer gebrachte muntbiljetten

151,3 153,4 155,2 155,0

WERKLOOSHEID IN NEDERLAND ¹⁾.

Maand	Werkloozen ²⁾	Wachtgelders ³⁾ (raming)
30 Juni 1945	412.622	201.400
30 Maart 1946	64.743	16.000
29 Juni 1946	45.953	7.800
30 Sept. 1946	38.743	6.000
31 Oct. 1946	37.578	5.200
30 Nov. 1946	39.041 ³⁾	4.800

¹⁾ Bron: „Statistisch Bulletin van het C.B.S.”.

²⁾ Gegevens van de Arbeidsbureaux.

³⁾ Voorloopige gegevens.

INLEGGINGEN EN TERUGBETALINGEN BIJ DE SPAARBANKEN
IN NEDERLAND ¹⁾.

(in miljoenen guldens).

Maand	Inleggingen			Terugbetalingen			Saldo
	R.P.S.	Part.	Totaal	R.P.S.	Part.	Totaal	
Aug. 1939	16,1	13,6	29,7	25,0	21,3	46,3	— 16,6
Mei 1946	20,4	25,2	47,6	39,4	26,4	65,8	— 18,2
Juni 1946	21,8	23,3	45,1	68,4	41,9	110,3	— 65,2
Juli 1946	20,7	20,2	40,9	37,9	37,9	75,8	— 34,9
Aug. 1946	23,4	22,6	46,0	30,9	30,9	52,1	— 6,1
Sept. 1946	22,7	24,3	47,0	29,7	22,9	52,6	— 5,6
Oct. 1946	22,1	28,9	51,0	31,8	29,3	61,1	— 10,1

¹⁾ Bron: „Statistisch Bulletin van het C.B.S.”.

STAND VAN 's RIJKS KAS.

Vorderingen	23 Dec. 1946	14 Dec. 1946
Saldo van 's Rijks Schatkist bij De Nederlandsche Bank	f 1099.241.207,31	f 1186.279.094,03
Saldo van 's Rijks Schatkist bij de Bank voor Nederlandsche Gemeenten	„ 1.118.170,56	„ 376.137,43
Kasvorderingen wegens creditverstreking aan het buitenland	„ 16.012.028,—	„ 16.012.028,—
Daggeldleeningen tegen onderpand	—	—
Saldo der postrekeningen van Rijkscomptabelen	„ 286.599.428,67	„ 310.854.755,39
Voorschotten op ultimo November 1946 aan de gemeenten wegens aan haar uit te keeren belastingen	—	—
Vordering in rek.-courant op: Nederlandsch-Indië	„ 570.592.843,30	„ 563.862.877,68
Suriname	„ 4.334.185,29	„ 4.184.185,29
Curacao	„ 7.410.419,47	„ 7.410.419,47
Het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds	—	—
Het staatsbedrijf der P., T. en T.	—	—
Andere staatsbedrijven en instellingen	„ 426.956.934,52	„ 412.106.221,83
Verplichtingen		
Voorschot door De Nederlandsche Bank verstrekt	—	—
Voorschot door De Nederlandsche Bank in rekening-courant verstrekt	—	—
Schuld aan de Bank voor Nederlandsche Gemeenten	—	—
Schatkistbiljetten in omloop	f 510.374.800,—	f 510.174.800,—
Schatkistpromessen in omloop (rechtstreeks bij De Nederlandsche Bank is geplaatst nihil)	„ 5476.200.000,—	„ 5508.320.000,—
Daggeldleeningen	—	—
Muntbiljetten in omloop	„ 153.354.034,—	„ 151.214.732,50
Schuld op ultimo November 1946 aan de gemeenten wegens aan haar uit te keeren belastingen	„ 9.363.602,08	„ 9.363.602,08
Schuld in rek.-courant aan: Nederlandsch-Indië	—	—
Suriname	—	—
Curacao	—	—
Het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds	„ 5.454.414,46	„ 3.494.456,91
Het staatsbedrijf der P., T. en T.	„ 366.634.096,52	„ 381.452.617,59
Andere staatsbedrijven	„ 3.492.516,99	„ 3.492.516,99
Schuld aan diverse instellingen in rekening met 's Rijks Schatkist	„ 3163.275.945,57	„ 3168.404.945,57

Annonces, waarvan de tekst 's Maandags in ons bezit is, kunnen, plaatsruimte voorbehouden, in het nummer van dezelfde week worden opgenomen.

◆ Beschikbare krachten ◆

Voor contrôle, research enz., heeft

econ. drs.

drie dagen per week beschikbaar. Is 38 jaar en veelzijdig ervaren. Brieven onder letters H Z Z aan Nijgh & van Ditmar, R'dam.

Chemisch-technische kracht

organisatorisch en administratief geschoold, grondige ervaring in Landbouw-technische vraagstukken, zoekt leidende positie. Veeljarige ervaring als administrateur Javasuikeronderneming. 47 j. P.G. Brieven onder no. 793 bureau van dit blad, postbus 42, Schiedam.

Administrateur

met prima opleiding en ruime ervaring, wenst van betrekking te veranderen. Hij zoekt een industrieel bedrijf, waar hij leidinggevend werk kan verrichten, bij voorkeur daar, waar men volgens de moderne principes van variabele budgetteering werkt, of wil gaan werken. Brieven onder no. 795, bureau van dit blad, postbus 42, Schiedam.

◆ Vacatures ◆

De ALGEMEENE KUNSTZIJDJE UNIE N.V. te Arnhem kan plaatsen:

a) doctorandus in de economie

voor secretariaatswerkzaamheden, leeftijd omstreeks 30 jaar. belangstelling voor en kennis van bedrijfsorganisatorische en fiscale aangelegenheden, goed stylist; behoorlijke kennis moderne talen;

b) jong jurist

voor de juridische afdeling; met eenige jaren handelspraktijk op advocatenkantoor; leeftijd tot 30 jaar;

c) secretaris

assistent voor de afdeling Personeels- en Sociale Zaken; niet ouder dan 30 jaar; zoo mogelijk drs. economie met ervaring op dit gebied; in staat tot het maken van experten; kennis van documentatie en statistiek.

Uitvoerige sollicitaties, vergezeld van pasfoto. met vermelding van a, b of c, worden ingewacht ten kantore van haar afdeling Personeelszaken, Vepeiweg 79, Arnhem.

Cursussen moderne
bedrijfsadministratie

Opleiding voor practijk en examens

In Januari aanvang van nieuwe cursussen

Vraagt prospecti bij het Secretariaat:

Beursgebouw - Kamer 321 - Rotterdam

Persoonlijk bezoek alleen na schriftelijke afspraak

◆ **Vacatures** ◆

N.V. BILLITON MAATSCHAPPIJ

vraagt voor haar secretariaat:

**a. Een doctorandus
in de Economie**

met eenige jaren practijk

b. Een secretaresse,

vereischten: ervaren steno-typiste, voornamelijk in Engelsch, bij voorkeur eind-examen H.B.S.

Sollicitaties schriftelijk: Lyceumplein 19, 's-Gravenhage.

Op groot Accountantskantoor te 's-Gravenhage kan geplaatst worden

jong jurist of drs. economie

ter opleiding tot fiscaal medewerker. Brieven onder no. 797 bureau van dit blad, postbus 42, Schiedam.

Overheidsinstelling te 's-Gravenhage zoekt voor leidende functie een

all round kracht

Goede theoretische opleiding en uitgebreide ervaring op het gebied van onroerende goederen (prijsvoorschriften, exploitatie, hypotheeken, schaderegeling) alsmede administratieve en organisatorische ontwikkeling zijn vereischt. Leeftijd niet jonger dan 30 jaar. Salaris naar leeftijd en gebleken geschiktheid. Maximaal ca. f 6000 's jaars. Candidaten, die in aanmerking komen, zullen psychologisch worden onderzocht. Eigenhandig geschreven brieven met recente foto onder no 792, bureau van dit blad, postbus 42, Schiedam.

Ch. GLASZ

**Hypotheekbanken
en woningmarkt in Nederland**

Publicatie No. 15 van het N. E. I.

Prijs f 1,55*

(Prijs voor donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut f 1,10; te bestellen bij het N.E.I.)

Uitgave: De Erven F. Bojn N.V. — Haarlem

HAV BANK - SCHIEDAM

Levensverzekering en Lijfrente

Nederlandsch Indische Handelsbank, N.V.

Amsterdam — Rotterdam — 's-Gravenhage

Alle Bank- en Effectenzaken

VAN DIJK & Co.

EENDRACHTSWEG 11 — ROTTERDAM

Makelaars en Commissionnaires in Effecten
Effecten - Coupons - Vermogensbeheer

Teffoon 20845 — 21889 — 40631
Beurs Nis 6 — Telefoon 24178 — 24378

**N.V. LANKHORST
TOUWFABRIEKEN**

SNEEK TEL. 3041-3042

SPINNERIJ—TOUWSLAGERIJ SEDERT 1803

Verliesposten Voorkomend Systeem

bestaande uit 4 Diensten

Het V.V.S. is een onmisbaar hulpmiddel bij het gezondhouden van uitstaande credieten. Aanvaard als onderdeel der debiteuren-administratie, zal het van groote praktische waarde blijken te zijn.

Onze V.V.S.-brochure wordt op aanvraag kosteloos toegezonden

Van der Graaf & Co's bureaux voor den handel N.V.

Amstelstraat 14-18, Amsterdam-C, Telefoon 38631, (6 lijnen)

N.V. A.T.O. — VAN GEND & LOOS

Geregelde vrachtauto-dienst

Nederland - Tsjecho-Slowakije

Vraagt inlichtingen bij onze 80 kantoren of bij van Uden's Transport Bureau - Veerhaven 15 - Rotterdam